ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

НАСТАЎНІЦКАЯ газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

№ 81(5263)
Субота,
21 ліпеня
2001 года

Кошт у розніцу — 51 руб.

Пра што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь

Не пагарджаць мастацкім словам

Шмат гадоў мне даводзілася (і цяпер даводзіцца) працаваць у агульнаадукацыйных школах, тэхнікумах і ВНУ. Гэта дае мне права падзяліцца з педагогамі сваім вопытам, паразважаць пра некаторыя нявырашаныя пытанні адукацыі і выхавання нашай моладзі.

З чаго складаецца культура народа? На думку Эдуарда Скобелева, "культура народа складаецца з культуры думкі, культуры памяці, культуры пачуцця, культуры працы, культуры выхавання, культуры адпачынку і культуры звычаю. Толькі паўнацэннае спалучэнне гэтых культур дае квітнеючы і шчаслівы народ" (Скобелев Э. Кто мыслит — раздвигает простор своей судьбы. — Беларуская думка, 2001, № 3. С. 96.) Карысная думка, асабліва для нас, педагогаў.

Культура думкі вызначаецца якасным станам мыслення як псіхалагічнага працэсу з адкрыццём новых ведаў. Пры гэтым ажыццяўляецца вырашэнне тых або іншых праблем на аснове перапрацоўкі інфармацыі. Культура думкі звязана з усімі відамі мыслення: тэарэтычным, паняційным (абстрактным), вобразна-тэарэтычным, наглядна-дзейсным, наглядна-вобразным.

На занятках у сярэдняй і вышэйшай школах педагогам неабходна ўмела, гарманічна спалучаць думку і пачуццё. Гарманічнае спалучэнне рацыянальнага і эмацыянальнага сродкаў узмацняе ўздзеянне на вучняў, павышае якасць заняткаў, іх выніковасць.

Кожнаму педагогу вельмі важна авалодваць дыялектычным мысленнем. Дыялектыка разглядае мысленне і пазнанне ў станаўленні і развіцці. Цэнтральнай у дыялектыцы з'яўляецца думка аб адзінстве і барацьбе процілегласцяў, аб супярэчлівасці ўсяго існага.

У педагагічным асяроддзі не заўсёды ўсведамляецца эмацыянальная значнасць вуснага слова, важнасць чытання мастацкай літаратуры. Я дагэтуль помню свой урок (працаваў тады ў 5 класе сямігадовай школы), на якім я вырашыў паказаць вучням мастацтва вуснага слова на прыкладзе чытання твора "Муму". Доўга рыхтаваўся да гэтага ўрока. Чытаў гутаркі майстроў мастацкага слова, такіх, напрыклад, як Д.Жураўлёў, І.Ільінскі, У.Яхантаў, Я.Смаленскі, М.Цароў і іншых. Многіх з іх мне давялося ў свой час бачыць і чуць у тэатры і на эстрадзе.

Гэты ўрок (гавару не хвалячыся) узрушыў вучняў 5 класа. Яны суперажывалі падзеям, адлюстраваным у творы І.Тургенева. У многіх з'явіліся слёзы...

Вопыт выступленняў з лекцыямі для педагогаў у Гомельскім абласным ІПК паказаў, што змест лекцыі і яе форма выступаюць у адзінстве, узаемасувязі. Змест лекцыі становіцца найбольш зразумелым, даступным для слухачоў, калі ён выліваецца ў яркую гукамаўленчую форму. Форма пры гэтым павінна быць дастаткова актыўная. Патрэбна ўлічваць гукавую, лагічную і эмацыянальную выразнасць маўлення. Вялікае значэнне мае тэхніка маўлення, звязаная з дыханнем, голасаўтварэннем, дыкцыяй.

У лекцыях (асабліва па эстэтыцы) патрэбна выкарыстоўваць мастацкія сродкі, у прыватнасці мастацкае слова. Але пры гэтым трэба ўсведамляць, што мастацкае чытанне з'яўляецца складаным відам мастацтва.

Мне хочацца прывесці тыя мастацкія творы, якія выкарыстоўваюцца ў лекцыях па маральным, эстэтычным, патрыятычным і гуманістычным выхаванні. Любоў да Бацькаўшчыны знайшла сваё адлюстраванне ў творчасці вялікага беларускага паэта Максіма Танка. Чытаю:

За песні і сасонкі,
Узгоркі і даліны —
Люблю цябе я звонка,
Люблю цябе, краіна!
За вецер поўны шумны
Над хатай-сірацінай —
Люблю цябе я сумна,
Люблю цябе, краіна!
Што ўстанеш ты ахвярна,
Хоць скутая — не згінеш! —
Люблю цябе бунтарна,
Люблю цябе, краіна! (1936 г.)

Верш цёпла ўспрымаецца слухачамі.

Выкарыстоўваюцца і творы М.Ю.Лермантава, А.С.Пушкіна ("К Чаадаеву", "Если жизнь тебя обманет..." і іншыя, а таксама фрагменты рамана ў вершах "Яўгеній Анегін"), С.А.Ясеніна, У.У.Маякоўскага і іншых паэтаў. Вельмі добра слухачамі ўспрымаецца "Гармонік" (з паэмы А.Т.Твардоўскага "Васілій Цёркін"). Чытанне мастацкіх твораў ажыўляе лекцыю, уздзейнічаючы на эмоцыі слухачоў. (Канешне, тут нельга дапускаць і перахлёстаў.)

Калі я расказваю пра музыку як від мастацтва, выкарыстоўваю некаторыя прыклады з музычных твораў, паказваючы іх прыгажосць, рытмічны строй. Калі ёсць магчымасць, можна паказаць які-небудзь твор. Патрэбна пераадольваць шаблоны, смялей выкарыстоўваць усе сродкі, якія садзейнічаюць духоўнаму развіццю вучняў.

У канчатковым выніку поспех лекцыі вызначаецца ідэйнай перакананасцю лектара, ступенню яго валодання навуковым, дыялектыка-матэрыялістычным светапоглядам, веданнем асноўных напрамкаў выхаваўчай работы і ўменнем практычна ажыццяўляць выхаванне вучняў. Выхаваўчую работу патрэбна звязваць з сацыяльна-эканамічнымі, палітычнымі і духоўнымі праблемамі нашага грамадства.

У заключэнне зноў хачу зазначыць, што артыстычнасць педагога — паказчык яго культуры.

Некаторыя педагогі вышэйшай і сярэдняй школ відавочна пагарджаюць мастацкім словам. Мы, маўляў, не можам марнаваць час, мы займаемся "справай"... Гэтыя сцвярджэнні нярэдка суправаджаюцца ўхмылкамі, а тым часам страчваецца галоўнае — хараство вершаванай мовы. Яе замяняе рацыянальны "тэкст".

Ні ў якім разе нельга дапусціць, каб у новым тысячагоддзі ў школе знікла паэзія і запанаваў голы рацыяналізм.

Міхаіл РАЖКОЎ,
ветэран вайны і працы,
кандыдат філасофскіх навук,
дацэнт.

Ідуць уступныя экзамены.

Фота Ю.БОНДАРАВА.

Нефармальная адукацыя

Як становяцца лідэрамі

Сучаснае грамадства ўявіць без лідэраў немагчыма. Іншае пытанне, якія гэта лідэры. Любой цывілізаванай краіне патрабуюцца адукаваныя, валявыя, моцныя характарам, гатовыя браць на сябе адказнасць людзі. Не кожнаму дадзены такія якасці, але кожны, пры жаданні і магчымасцях, можа набыць іх.

Беларускі саюз моладзі распрацаваў праграму, накіраваную на выяўленне, падрыхтоўку і развіццё лідэрскага патэнцыялу маладога пакалення Рэспублікі Беларусь, якая ўключае тры блокі: "Я малады" (для школьнікаў), "Стыль" (для студэнтаў) і "Кадры" (для тых, хто хоча і можа стаць кіраўніком). Агульнай мэтай лідэрскай праграмы з'яўляецца фарміраванне рэзерву кадраў, прафесійна падрыхтаваных для работы ў структуры кіравання дзяржаўных, камерцыйных і грамадскіх арганізацый. Праграма "Лідэр" — спалучэнне розных вучэбных методык, элементаў псіхалагічнага трэнінгу, гульняў, тэстаў, практычных заняткаў, семінараў, дыскусій у групах.

Праграма "Я малады" рэалізуецца з 1995 года. Як паведаміла Вольга Гілько (інструктар аддзела па рабоце са школьнай моладдзю), усё пачынаецца з таго, што кожны зацікаўлены школьнік можа наведаць агульны семінар, дзе з дапамогай тэсту выяўляюцца патэнцыяльныя лідэрскія якасці: камунікабельнасць, самастойнасць, упэўненасць у сваіх магчымасцях, пачуццё адказнасці, гнуткае мысленне, дысцыплінаванасць у адносінах да сябе, мэтанакіраванасць і г.д. Па выніках тэсту тыя, хто мае лідэрскія здольнасці, могуць прыняць удзел у раённых і абласных навучальных семінарах.

Навучанне праводзяць спецыяльныя трэнеры. Гэта — людзі, якія самі засвоілі праграму "Лідэр" і да таго ж маюць вопыт працы з моладдзю. Семінары арганізуюцца і для трэнераў, дзе яны набываюць веды і практычныя навыкі па методыцы правядзення тэстаў, трэнінгаў, гульняў. У сваёй дзейнасці трэнеры выкарыстоўваюць розныя формы і методыкі. Заняткі праводзяцца ў малых групах, што робіць іх больш эфектыўнымі. Яны ўяўляюць сабой дыскусіі на шматлікія тэмы, у працэсе якіх выпрацоўваюцца навыкі кіраўніцтва малым калектывам, тэхніка вядзення размовы, уменне лагічна выкласці свой пункт погляду, а таксама дасягнуць згоды, знайсці рашэнне ў вельмі хуткі час. Праводзяцца творчае навучанне і псіхалагічныя гульні з мэтай павышэння кантактнасці, здольнасці да вырашэння канфліктаў і разумення непазбежнасці сумеснага прыняцця рашэнняў, разумення істотнасці і важнасці ролі лідэра спачатку ў групе, потым — у грамадстве. У рамках праграмы выкарыстоўваюцца псіхадыягнастычныя методыкі, элементы псіхатрэнінгу, ролевыя гульні.

Акрамя падобных семінараў і трэнінгаў заняткі са школьнікамі праводзяцца ў летніках, дзе спецыяльна арганізуюцца менавіта лідэрскія змены. Кожны год такая змена ладзіцца ў летніку "Зубраня". Сёлета ў ёй прымала ўдзел сто шэсцьдзесят дзесяцікласнікаў, якія былі адабраны па выніках тэстаў, семінараў, трэнінгаў, праведзеных на рэгіянальным узроўні. У летнік трапілі школьнікі з ужо вызначанымі лідэрскімі якасцямі. Задачай трэнераў было выявіць асабістыя памкненні і інтарэсы кожнага, а потым — весці працу па выхаванні лідэра ў акрэсленым накірунку. Экалогія, культура і палітыка — самыя папулярныя і праблемныя сферы дзейнасці грамадства, а адна з задач лідэра — вырашаць праблемы.

Пасля такой змены ў летніку "Зубраня" старшакласнікі атрымліваюць веды пра функцыянаванне грамадскіх, дзяржаўных структур, як можна з імі супрацоўнічаць. Яму дапамагаюць псіхалагічна адаптавацца ў грамадстве, паверыць у сябе.

Сваімі ўражаннямі падзяліўся былы ўдзельнік школьнага блока лідэрскай праграмы Беларускага саюза моладзі Аляксандр Астапук:

— Я пачаў удзельнічаць у праграме "Лідэр", калі быў школьнікам. У рамках дадзенай праграмы ў школе праводзіліся семінары. Шчыра кажучы, гэта не вельмі мяне зацікавіла, але абставіны склаліся так, што я ўсё ж трапіў на адзін з семінараў. На ім убачыў: ёсць чаму вучыцца, ёсць цікавыя хлопцы і дзяўчаты, ёсць з кім і пра што пагаварыць. Пасля некалькіх мерапрыемстваў у маім горадзе (г.Драгічын, што на Брэстчыне), потым у раёне была змена ў летніку "Зубраня". Там першае — гэта праца ў групах, праца з іншымі людзьмі, бо група збіраецца спантанна, і вельмі цяжка адразу рабіць нешта разам. Праводзілася шмат мерапрыемстваў у рамках чатырох блокаў: праграма "Лідэр" (гульня "Прэзідэнт"), праграма "Інтэлект" (гульні "Што? Дзе? Калі?", "Брэйн-рынг"), праграма "Творчасць" (разнастайныя конкурсы, КВЗ), спартыўная праграма. Пасля змены ў летніку "Зубраня" быў адбор у валанцёрскія летнікі, якія размешчаны ў кожнай вобласці нашай краіны.

Асабіста мне вучоба па лідэрскай праграме дала ўпэўненасць у сабе, паспрыяла ў набыцці вопыту па камунікацыі, рыторыцы, што абавязкова спатрэбіцца ў жыцці.

Праграма "Лідэр" — адзін з праектаў нефармальнай адукацыі, якая вельмі распаўсюджана ў краінах Еўропы. Імі займаюцца грамадскія арганізацыі. На Беларусі гэта — Беларускі саюз моладзі, маладзёжны адукацыйны цэнтр "Фіальта", адукацыйны цэнтр "ПОСТ", гродзенскае аб'яднанне маладых вучоных "ВІТ". Нефармальная адукацыя прадугледжвае навучанне па наступных праграмах: "Лідэр", "Эфектыўныя камунікацыі", "Канфліктaлогія", "Эфектыўны менеджмент".

Вольга ДУБОЎСКАЯ.

Семінары

У госці да мінчан — масквічы і кіяўляне

У сістэме прафесійна-тэхнічнай адукацыі сталіцы адбылася знамянальная падзея. На базе мінскага ПТВ № 38 перапрацоўчай прамысловасці адбыўся міжнародны семінар па тэме "Удасканаленне сумеснай дзейнасці калектыву вучылішча з сацыяльнымі партнёрамі па падрыхтоўцы і перападрыхтоўцы рабочых кадраў".

Трэба прызнаць заслугу мінскай установы ў развіцці шчыльнага супрацоўніцтва з аднагаліновымі ПТНУ іншых краін. Яно працягваецца ўжо дзесяць гадоў. Як і папярэдне, у госці да сваіх калег у гэты дзень прыехалі прадстаўнікі ліцэя № 340 Масквы і ПТВ № 15 Кіева.

Як зазначыў у сваім каментары да гэтай падзеі дырэктар ПТВ № 38 Васіль Мачуйскі, мэтай семінара стала арганізацыя ўзаемадзеяння яго ўдзельнікаў па вырашэнні праблемы сацыяльнага партнёрства і яго ролі ў павышэнні якасці прафесійнай падрыхтоўкі рабочых кадраў для перапрацоўчай вытворчасці.

Як вядома, сацыяльнае партнёрства ў айчыннай сістэме прафтэхадукацыі мае трывалую базу. Прадпрыемствы адпаведнай галіны падтрымліваюць шчыльныя адносіны з навучальнымі ўстановамі ПТА і працуюць з імі на дагаворнай аснове. Гэтая акалічнасць вызначае гарантыі ў правядзенні вытворчай практыкі навучэнцаў і працаўладкаванні выпускнікоў. Такое супрацоўніцтва падмацоўваецца і фінансавай падтрымкай з боку вытворцаў. З дапамогай прадпрыемстваў вучылішча набывае новае абсталяванне, наглядныя дапаможнікі, праводзіць рамонт сваіх будынкаў, утрымлівае лабараторыі і вучэбныя кабінеты.

ПТВ № 38 паспяхова кантактуе з Мінскім мясакамбінатам, мясаперапрацоўчым заводам, а таксама са Слонімскім і Брэсцкім мясакамбінатамі. Пастаяннае вывучэнне попыту на рынку працы дае магчымасць рыхтаваць спецыялістаў перапрацоўчай прамысловасці з улікам патрабаванняў работадаўцаў.

У адрозненне ад устаноў ПТА Беларусі дзейнасць ПТНУ Украіны і Расіі засноўваецца на гаспадарчым разліку і не мае развітай базы з сацыяльнымі партнёрамі. Іх работа скіравана пераважна на прыватны сектар.

Характэрна і тое, што навучальныя ўстановы гэтых краін праводзяць навучанне на платнай аснове.

Гэтыя тыповыя акалічнасці ўсё ж не могуць раз'яднаць сістэму ПТА Беларусі з Украінай і Расіяй. Па-ранейшаму іх звязвае адна галоўная мэта прафесійна-тэхнічнай адукацыі — пошук аптымальных шляхоў павышэння якасці прафесійнай падрыхтоўкі кадраў. Як падрыхтаваць канкурэнтаздольнага спецыяліста? Гэтае пытанне было ў цэнтры ўвагі ўдзельнікаў семінара. Калегі з іншых краін далі магчымасць мінчанам азнаёміцца з вучэбна-метадычнай дакументацыяй іх устаноў. Былі прадстаўлены вучэбныя планы і праграмы, якія адлюстроўвалі змест прафесійнага навучання спецыялістаў перапрацоўчай прамысловасці.

Вынікам семінара стала заключэнне пагаднення аб сталым супрацоўніцтве, якое прадугледжвае далейшы абмен вопытам. Наступны міжнародны семінар з удзелам мінскага ПТВ № 38 адбудзецца ў Кіеве на пачатку новага навучальнага года.

Ала КЛЮЙКО.

Лета-2001

Магічная сіла вайсковага строю

Міхаіл Мацаль, дырэктар сярэдняй школы № 4 Нясвіжа, — ініцыятар стварэння пры навучальнай установе на час канікул летніка ваенна-патрыятычнага выхавання.

Прыклад мінулых гадоў засведчыў, што летнік карыстаецца папулярнасцю як сярод вучняў Нясвіжчыны, так і суседніх раёнаў.

Як паведаміў Міхаіл Міхайлавіч, штодзень утульны і прасторны школьны двор збірае амаль дзвесце юнакоў. Магічная сіла вайсковага строю — вялікая. Акрамя знаёмства з ваеннай справай хлопцы маюць час на заняткі спортам, актыўны адпачынак.

Міхаіл Міхайлавіч як кіраўнік установы дадаў, што будучыя воіны маюць дачыненне і да падрыхтоўкі памяшканняў школы да новага навучальнага года, і працуюць на прышкольным агародзе.

Наш кар.

Б'ём трывогу!

Зноў пра зарплату

І без таго невялікая настаўніцкая зарплата выплачваецца ў нашым горадзе несвоечасова: тэрміны выплаты пастаянна мяняюцца, адсоўваюцца на канец наступнага месяца. Але нягледзячы на гэта мы не перастаём творча падыходзіць да сваёй працы: удзельнічаем у конкурсах, даём адкрытыя ўрокі, рыхтуем здольных дзяцей да алімпіяд, ходзім у паходы, ездзім на экскурсіі, трацячы свой асабісты час.

Сям'я настаўніка — асаблівая сям'я. Ёй даводзіцца адчуваць на сабе характар чалавека самаадданага, які ў першую чаргу думае пра чужых дзяцей, а потым пра сваіх. Спытайце, калі нашы дзеці апошні раз елі апельсіны ці бананы... Сёння яны рады кавалку хлеба. Калектыў у нас пераважна жаночы, а разлічваць на мужоў амаль не даводзіцца. Таму затрымка зарплаты нават на тры дні адчувальная для нашых сем'яў. Але чаму на пытанне пра зарплату ў Асіповіцкім выканкаме нам адказваюць, што грошай няма? Чаму ўсе чыноўнікі пераадрасоўваюць наша пытанне адзін аднаму?

Абурае тое, што ў першай палове гэтага навучальнага года напярэдадні і ў час дзяржаўнай праверкі нам выплачвалі і аванс, і зарплату дзень у дзень. Як толькі праверка закончылася, ужо ў снежні давялося "ваяваць" за аванс, каб на Новы год не сядзець без хлеба. А далей — горш. З сакавіка мы не атрымліваем аванс, а зарплата выплачваецца на месяц пазней, хаця па дакументах райвыканкама мы атрымліваем усё ў вызначаны тэрмін. Як нам быць? У нас няма магчымасці спланаваць адпачынак, бо мы сядзім без грошай. Надзеі ж атрымаць іх у бліжэйшы час — няма. Няўжо людзі, без якіх не было б ні банкіра, ні сталяра, ні новага беларуса, ні таго ж чыноўніка, не варты лепшых, больш паважлівых адносін да сябе?

Калектыў настаўнікаў
сярэдняй школы № 1
Асіповічаў Магілёўскай
вобласці (35 подпісаў).

Газета выступіла. Што зроблена?

Святло ў канцы тунэля?

На матэрыял "Тунэль без надзеі на святло?", змешчаны ў "НГ" № 68 за 19.06.2001, прыйшоў адказ.

З чэрвеня гэтага года праводзяцца рамонтныя работы ў інтэрнаце № 2 чэрвеньскага ПТВ № 80. На другім паверсе зроблены рамонт электраправодкі, заменена 16 дзвярных блокаў, адрамантаваны ўбудаваныя шафы, выраблена 16 пакаёвых сталоў, 14 тумбачак, 15 табурэтаў, заменена 192 п.м падлогавага плінтуса, пабелена 350 кв.м столі. Ужо адрамантаваны 22 пакоі інтэрната. Увесь рамонт плануецца завяршыць да 25 жніўня гэтага года.

Намеснік дырэктара па вучэбна-выхаваўчай рабоце А.Б.Лазарэвіч і дырэктар В.І.Субоцін, ПТВ № 80, вызвалены ад займаемых пасад.

Упраўленне адукацыі Мінскага аблвыканкама ўзяло на кантроль работу вучылішча. З 25 па 29 жніўня падчас абласнога рэйду праверкі гатоўнасці ПТНУ да новага навучальнага года будзе дадаткова вывучана зробленая работа па рамонце інтэрната.

Цяпер упраўленне адукацыі займаецца падборам кіруючых кадраў для чэрвеньскага ПТВ № 80.

Георгій НІКАНОВІЧ,
начальнік упраўлення адукацыі
Мінскага аблвыканкама.

Прафтэхадукацыя: дзень сённяшні

Курс — на новыя тэхналогіі

Задача па ўкараненні новых адукацыйных і педагагічных тэхналогій у вучэбна-выхаваўчы працэс — адна з галоўных у дзейнасці ўпраўлення адукацыі, метадычных службаў і педагагічных калектываў прафтэхадукацыі горада. Зыходным пунктам у яе вырашэнні сталі і гарадскія педагагічныя чытанні, якія нядаўна праводзіліся ў Мінску. На іх быў абагульнены першапачатковы вопыт кіраўнічых органаў і педагагічных калектываў прафтэхадукацыі горада па ўкараненні інавацыйных тэхналогій.

У некаторых навучальных установах актыўна выкарыстоўваецца тэхналогія модульнага навучання. Гэтая тэхналогія прадастаўляе шырокія магчымасці для развіцця навучэнца як суб'екта вучэбнага працэсу за кошт планамернай, арганізаванай педагогам яго дзейнасці па самаадукацыі і саманавучанні. Да ліку аўтараў гэтай тэхналогіі трэба аднесці выкладчыка ВПВ бытавога абслугоўвання насельніцтва Людмілу Панасюк, якая прадставіла модульную праграму на ўрок па тэме "Выкарыстанне камп'ютэрных сістэм у рабоце канструктара-мадэльера". Распрацаваны модуль дазваляе дасягнуць гнуткасці навучання, прыстасаваць змест да індывідуальных магчымасцей навучэнца, забяспечыць самастойную яго работу з індывідуальнай праграмай (модулем).

Прыцягвае ўвагу работа выкладчыка, намесніка дырэктара ПТВ № 12 Андрэя Гота. Аўтарам прапанавана такая структура лабараторнага практыкуму, якая дазваляе развіваць пазнавальную актыўнасць і творчую самастойнасць навучэнца. Улічваюцца яго індывідуальныя псіхалагічныя асаблівасці і ўзровень базавай падрыхтоўкі. Прадстаўленая тэхналогія правядзення заняткаў дапамагае педагогу, які працуе з групай навучэнцаў, дзе ёсць цяжкасці пры выкананні заданняў, не перапыняць работу тых, хто спраўляецца самастойна і мае магчымасць выканаць работу павышанай цяжкасці. Тут рэалізавана схема: вучань — падручнік — настаўнік, якая дазваляе выкладчыку выступаць у якасці кансультанта, памочніка ў самастойным пошуку ведаў навучэнцамі.

Цяпер актыўна абмяркоўваецца пытанне аб наяўнасці практычнага псіхолага ў сістэме адукацыі. Калектывы чакаюць ад псіхолагаў рэальнай дапамогі. Таму вельмі актуальны сёння ўдзел у падрыхтоўцы да педагагічных чытанняў менавіта і гэтай катэгорыі педагогаў.

Неабходна адзначыць работу псіхолага Ірыны Пяцюшык з ПТВ-94 машынабудавання па тэме "Тэхналогія стварэння спрыяльнага клімату ў педагагічным калектыве". У дакладзе разгледжаны фактары, якія ўплываюць на стварэнне псіхалагічнага клімату ў ПТНУ. Акцэнтавана ўвага на ролі кіраўніцтва вучылішча, і ў прыватнасці раскрыты патрабаванні, якія прад'яўляе калектыў да асабістых якасцей дырэктара. Падрабязна асветлены праблемы ўзаемаадносін паміж дырэктарам і яго намеснікамі. Апісаны шляхі матывацыі дзейнасці педагогаў.

Аўтары дакладаў падкрэсліваюць перавагі выкарыстання тэставых заданняў не толькі пры бягучым кантролі, на заліках, але і на экзаменах, у тым ліку і на выпускным кваліфікацыйным.

Засяродзіў увагу ўдзельнікаў і даклад "Калектыўныя формы вучэбнай дзейнасці" выкладчыка рускай мовы і літаратуры ПТВ № 71 Валянціны Сярпінскай. Матэрыял раскрывае магчымасці калектыўных форм вучэбнай дзейнасці і асабліва такіх, як псіхакарэкцыйны эфект, які ўплывае на самавыхаванне асобы, карэкцыю яе якасцей і форм узаемадзеяння з навакольным светам. Важнейшы вынік калектыўнай дзейнасці — фарміраванне станоўчай матывацыі.

Актуальнай праблемай прафесійна-тэхнічнай адукацыі з'яўляецца пошук найбольш аптымальных тэхналогій кантролю і ацэньвання прафесійных ведаў ды ўменняў навучэнцаў, узроўню іх кваліфікацыі. Зыходзячы з прадстаўленых матэрыялаў адной з найбольш эфектыўных, часта прымяняльных форм кантролю з'яўляецца тэсціраванне.

Аўтары дакладаў падкрэсліваюць перавагі выкарыстання тэставых заданняў не толькі пры бягучым кантролі, на заліках, але і на экзаменах, у тым ліку і на выпускным кваліфікацыйным — як з псіхалагічнага пункту гледжання (змяншэнне эмацыянальнага стрэсу), так і з пункту гледжання больш аб'ектыўнага, шматбаковага спосабу ацэньвання прафесійнай падрыхтаванасці навучэнцаў. Ён як паказвае практыка, дазваляе аптымізаваць працэс навучання, павысіць адказнасць у авалоданні прафесійнымі ведамі.

У дакладзе "Тэхналогія педагагічных майстэрняў" выкладчыцай рускай мовы і літаратуры Раісай Краснікевіч з ПТВ № 114 разглядаюцца дыдактычныя і метадычныя прынцыпы тэхналогіі педагагічных майстэрняў. Гэтая тэхналогія вучыць уменню чытаць мастацкія творы, адкрываць для сябе рознабаковы свет чалавечых адносін, удумвацца ў прачытанае, бачыць глыбінны сэнс твора.

Характэрна, што ў большасці дакладаў быў акрэслены інавацыйны падыход у ажыццяўленні ў ПТНУ навучальна-выхаваўчага працэсу. Гэта радуе. Але ж хочацца адзначыць, што на педагагічныя чытанні практычна не прадстаўлены работы па адаптацыі ў вучэбна-выхаваўчым працэсе новага пакалення вучэбна-праграмнай дакументацыі. У рэспубліцы вядзецца актыўная работа па распрацоўцы гэтых дакументаў, і многія з работнікаў гарадскіх ПТНУ ўдзельнічаюць у творчых калектывах. Пачынаючы з гэтага года, некаторыя камплекты тыпавой дакументацыі будуць укаранёны ў практыку, а затым — распрацоўка вучэбных планаў і праграм, дыдактычных сродкаў і метадычных рэкамендацый новых педагагічных тэхналогій, мабілізацыя ўсіх удзельнікаў педагагічнага працэсу на вырашэнне задач прафесійнай адукацыі, пачынаючы ад урока, тэмы, прадмета і заканчваючы рэалізацыяй патрабаванняў прафесійна-кваліфікацыйнай характарыстыкі. Гэтая работа — вельмі працаёмкая і няпростая.

Нягледзячы на тое, што ўзровень актыўнасці педкалектываў і маштабнасць работы над праблемай педтэхналогій, узровень разумення кіраўніцтвам навучальных устаноў значэння гэтай работы для павышэння якасці адукацыі ў навучальных установах не аднолькавыя, важна, што яна пачата. І хочацца верыць — атрымае сваё далейшае развіццё. Пра гэта сведчыць той факт, што ў наступным навучальным годзе ўпраўленне адукацыі Мінгарвыканкама сумесна з гарадскім вучэбна-метадычным цэнтрам прафесійнай адукацыі плануюць правесці 2-я педагагічныя чытанні для майстроў вытворчага навучання па тэме "Сучасны ўрок вытворчага навучання".

Тамара МАРШЧАКІНА,
дырэктар Мінскага гарадскога
вучэбна-метадычнага цэнтра
прафесійнай адукацыі.

Канферэнцыі

Тэхніка, якой трэба ўмець карыстацца

“Сучасныя метады прадстаўлення інфармацыі ў навучальным працэсе” — назва міжнароднай канферэнцыі, што прайшла ў мінскай гімназіі-каледжы мастацтваў. Яна арганізавана Міністэрствам адукацыі і Асацыяцыяй дырэктараў школ Беларусі.

У КАНФЕРЭНЦЫІ ўдзельнічалі дырэктары сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, школ, выкладчыкі ВНУ, прадстаўнікі фірм — вытворцаў тэхнікі, што выкарыстоўваецца ў працэсе адукацыі. На канферэнцыі адбылася дэманстрацыя сістэм і абсталявання, былі абмеркаваны магчымасці выкарыстання гэтай сучаснай тэхнікі ў нашых навучальных установах. Размова ішла пра апрацоўку і прадстаўленне інфармацыі ў сістэме адукацыі, пра магчымасці праекцыйнага абсталявання, яго выкарыстанне ў працэсе візуалізацыі інфармацыі. Удзельнікі канферэнцыі мелі магчымасць атрымаць кансультацыю спецыялістаў, прагледзець вучэбныя фільмы і метадычныя ролікі.

“Міністэрства адукацыі ўдзяляе значную ўвагу добрай камп'ютэрнай падрыхтоўцы навучэнцаў, бо ўваходзіць у XXI стагоддзе мы павінны з камп'ютэрамі, сучаснай тэхнікай, — сказала ў сваім уступным слове Галіна Віктараўна Напалава, галоўны спецыяліст Міністэрства адукацыі. — У нас распрацавана праграма інфарматызацыі сістэмы адукацыі, на стадыі прыняцця — дзяржаўная праграма “Белнет” (накшталт Інтэрнэта). Спадзяёмся, гэтая канферэнцыя дапаможа нам абмяняцца вопытам, зацікавіць у тым, каб аснасціць нашы навучальныя ўстановы сучаснай тэхнікай”.

Зоя Міхайлаўна Паўлава, дырэктар вучэбнага комплексу гімназія-каледж мастацтваў, адзначыла, што ўбачыць гэтую тэхніку — мала, трэба яшчэ ўмець карыстацца ёю, ведаць метадыку работы з ёю. [illegible] выдадзеныя на апаратах японскай фірмы “RISO”, якое было падаравана каледжу.

Юрый Агеенка, прэзідэнт кампаніі “Белфорт”, якая займаецца пастаўкай афіснай тэхнікі на Беларусь, Украіну, у Расію, лічыць, што асноўным тормазам на шляху эфектыўнасці адукацыі з'яўляецца працэс трансляцыі ведаў паміж выкладчыкам і навучэнцамі. Выкладчык піша на дошцы лекцыю, такім чынам працуючы як вельмі марудны, малаэфектыўны капіравальны апарат. “Часу на інтэрактыўныя ўзаемны, на глыбокае вывучэнне пытанняў [illegible] застаецца мала. Студэнт, вымушаны канспектаваць, [illegible] не губляючы час на яго аднаўленне на дошцы.

Камерцыйны дырэктар японскай фірмы “RISO”, спонсар Ішыяма лічыць, што адукацыя — аснова сацыяльнай сістэмы, таму гэта фірма [illegible] павышэння эфектыўнасці. Неабходны цесны кантакт выкладчыка і вучня. Толькі падручнікаў недастаткова. Адным з метадаў павышэння эфектыўнасці адукацыі з'яўляецца выкарыстанне ў навучальным працэсе рызографа — капіравальнага апарата, які заснаваны на тэхналогіі лічбавага друку, з'яўляецца высокапрадукцыйным, эканамічным. Ён прызначаны для тыражоў, якія вельмі вялікія для ксеракса і малыя для друкарні (20 — 40000). На ім можна друкаваць экзаменацыйныя лісты, заданні, разлічаныя на ўсю навучальную групу, [illegible] матэрыялы. У японскіх школах вучні выпускаюць на рызографе сваю газету. Траты на адзінку копіі вельмі нязначныя. Кожны настаўнік, выкладчык можа сам ім карыстацца: няма патрэбы наймаць высокакваліфікаваных [illegible]. Гэта даволі [illegible] адзінкавы [illegible] астатняе — [illegible].

“Звычайна на лекцыі ці ўроку, — адзначыў спадар Радрыг, што ўзначальвае прадстаўніцтва фірмы “RISO” у СНД, — навучэнец максімальна занатоўвае тое, што кажа выкладчык. Канцэнтрацыя — больш на атрыманні канспекта. Сёння гэты канспект навучэнец можа атрымаць адразу, ён можа ў любы момант яго паглядзець. Ён канцэнтруецца на прадмеце. Матэрыялы можна за некалькі хвілін падрыхтаваць на рызографе. Тут [illegible] дыяпазон [illegible] таксама [illegible]. Энергіі ён патрабуе столькі ж, як і лямпачка ў 200 W. Да таго ж рызаграфія — экалагічна чыстая тэхналогія”.

Пры тыражы 100 экземпляраў фармата А4 адна копія каштуе тры беларускія рублі (+ 0,3 б.р. за амартызацыю). Без кошту паперы, калі тыраж звыш 1000 экземпляраў — 1,5 рубля за копію. “Параўнайце са [illegible] на на[illegible], — [illegible]. — Я спадзяюся, што хутка мы з вамі будзем [illegible], як гэтая тэхналогія выкарыстоўваецца, а якія [illegible] з ёю ў нас [illegible]. У будучыні дэцэнтралізацыя друку будзе адыгрываць вялікую ролю ў педагогіцы.

Сярод удзельнікаў канферэнцыі былі прадстаўнікі ВНУ, дзе ўжо ёсць такое сучаснае абсталяванне. Яны прыйшлі падзяліцца вопытам работы, расказаць, як у іх ідзе навучальны працэс з дапамогай новых тэхнічных сродкаў. “Мне хацелася [illegible] наконт таго, што тэхналогіі, звязаныя з канспектаваннем, састарэлі, — сказаў Анатоль Грынберг, загадчык кафедры інфармацыйных тэхналогій Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь. — Тут ёсць гігантскі вопыт, і сучасныя сродкі [illegible] механізмы, пры якіх гэтая тэхналогія працуе больш эфектыўна і дае вынікі ў якасным сэнсе”.

Міністэрства адукацыі ўдзяляе значную ўвагу добрай камп'ютэрнай падрыхтоўцы навучэнцаў, бо ўваходзіць у XXI стагоддзе мы павінны з камп'ютэрамі, сучаснай тэхнікай.

Лекцыя — сумесная праца выкладчыка і студэнта, але ж зона іх канкардацыі невялікая. Ды менавіта яна дазваляе ісці далей. І яе пашырыць дазваляе выкарыстанне сучасных інфармацыйных тэхналогій. “Адзіным сродкам эфектыўнага руху наперад сёння, — прадоўжыў А.Грынберг, — з'яўляецца сінтэз двух кампанентаў: падчас лекцыі выкладчык абавязкова працуе з праектарам і слайдамі, на якіх ёсць фатаграфія і абавязкова вядзецца дыскусія. Студэнты ж могуць задаваць пытанні, сінтэзаваць іх на слайдзе ці некалькіх слайдах, каб мы атрымалі рабочы пратакол нашай размовы.

Далей узнікае патрэба ў тэхнічных сродках. У нас павінна быць сістэма электроннага скан іравання, бо інакш скарэкціраваны слайд не атрымаецца зрабіць тым, хто працуе з ім. Канспект, які мы атрымліваем, памнажаецца на рызографе. Гэта вельмі зручна і эфектыўна. Рызограф робіць сваю справу ў паслялекцыйны час — на працягу гадзіны — і студэнт атрымліваем пратакол заняткаў”.

Загадчык кафедры інфармацыйных тэхналогій Акадэміі кіравання лічыць, што фірмы (пастаўшчыкі такога абсталявання) павінны змяніць сваю рынкачную тактыку — пастаўляць ужо не рызографы, а комплексы апаратуры, якія будуць звязаны з Інтэрнэтам. Яны павінны мець прыкладна сем праектарных рашэнняў, што пазбавіла б ад нуднай працэдуры іх купляць, а потым у межах складаных дэфіцытных праграм адаптоўваць тэхналогіі іх выкарыстання.

Старшы выкладчык кафедры міжнародных эканамічных адносін Акадэміі кіравання А.І.Вайтовіч нагадала наступны факт: “[illegible] з таго, што ён чуе, 10 працэнтаў, 20 — таго, што ён бачыць, больш за 60 — з таго, што ён чуе і бачыць, 75 — з таго, што ён гаворыць і каля 90 працэнтаў з таго, што ён робіць сам. Менавіта таму і праводзяцца сінтэзаваныя заняткі, дзе студэнт чуе, бачыць, задае пытанні, выказвае свае меркаванні, [illegible].

Акрамя таго, слайды [illegible] фіксуюць асноўныя моманты, [illegible]. “Што перашкаджае выкарыстанню гэтых сродкаў? Недастатковая аснашчанасць, вялікі кошт, — заўважыла А.І.Вайтовіч. — Але ж яшчэ і інертнасць. Самі выкладчыкі не падрыхтаваны да пераходу на такія метады падачы інфармацыі, не падрыхтавана і аўдыторыя. Спадзяюся, што праз некаторы час такія сродкі будуць выкарыстоўвацца намнога шырэй”.

П.П.Герашчанка, загадчык кафедры камп'ютэрных тэхналогій упраўлення адукацыі гарадскога інстытута ўдасканалення настаўнікаў, павядаміў аб выкарыстанні такіх тэхналогій у [illegible] кіравання і праграмна-метадычнага забеспячэння маніторынгу — сацыяльнага, псіхалагічнага, педагагічнага.

Прадстаўнік амерыканскай фірмы “3М” у РБ Наталля Каламіец [illegible] аб магчымасцях праекцыйнага абсталявання, яго выкарыстання ў вучэбным працэсе.

Графапраектар выводзіць на экран статычную графічную інфармацыю з празрыстай плёнкі фармата А4. Гэтая плёнка адыгрывае ролю вучэбнага дапаможніка. Мультымедыйны праектар дазваляе праектаваць на вялікі экран як статычную, так і дынамічную графічную інфармацыю з камп'ютэра. Такую інфармацыю можна падрыхтаваць пры дапамозе стандартных камп'ютэрных праграм сістэмы Microsoft Windows — Word, Excel, Power Point. Канешне, мультымедыйны праектар — ідэальны варыянт. Ён вельмі зручны, шматфункцыянальны. Калі падключыць да яго відэакамеру, відэамагнітафон, на ім таксама можна дэманстраваць вучэбныя фільмы, ролікі, выкарыстоўваць матэрыялы з Інтэрнэта і інш. Але ж сума ў 3 — 5 тысяч долараў для многіх школ з'яўляецца непасільнай. А вось аб графапраектары ўжо можна гаварыць як аб даволі даступнай рэчы. Яго кошт — ад 260 долараў, [illegible] 100 долараў каштуе экран. “Слайды вырабляюцца пры дапамозе лазернага, струйнага прынтэра, добра капіравальнага апарата, [illegible] плёнка, — расказвае Наталля Каламіец. [illegible] можна зрабіць пры дапамозе фламастэра. Потым гэту плёнку кладуць у графапраектар і выводзяць інфармацыю на экран”. [illegible]

У сваім выступленні на канферэнцыі спадар Казлоў, які кіруе экспартам германскай кампаніі UTAX, прадставіў лічбавыя капіравальныя апараты, [illegible]. Гэта адначасова і прынтэр, і сканер, і факсімільны апарат. Ён дазваляе максімальна аптымізаваць работу з дакументамі. Пры яго спалучэнні з камп'ютэрам (Інтэрнэт, e-mail і інш.) [illegible] неабмежаваныя.

Канешне, сёння для многіх навучальных устаноў гэта дорага. Але ж такая тэхніка апраўдвае сябе з пункту гледжання эфектыўнасці. [illegible] Хочацца спадзявацца, што ў XXI стагоддзі навучальныя ўстановы будуць эфектыўна выкарыстоўваць самыя сучасныя метады прадстаўлення інфармацыі.

Вольга ЗАЙКІНА.

Скажу добрае слова

Экалагічны “запаведнік”

Сярэдняя школа №1 Любані з 1995 года — базавая па экалогіі. У 1996 годзе тут уведзены спецкурсы “Экалогія планеты”, “Флора і фауна”, створаны клуб “Эколаг”, лялечны тэатр “Лесавічок”, драматычны тэатр “Фантазія”. У 1997 годзе адкрыты экалагічны цэнтр. У 1998 годзе з'явіўся школьны гадавальнік.

У школе — 850 вучняў, 38 класаў-камплектаў, працуюць 72 творчыя педагогі-наватары.

Пра тое, як пастаўлены пытанні экалагічнай адукацыі і выхавання падлеткаў у сярэдняй школе №1 Любані, расказвае яе дырэктар Аляксандр Аляксандравіч ШУЛЯКОЎСКІ.

— Аляксандр Аляксандравіч, вядома, што ваша ўстанова аформлена “пад экалагічны ўхіл”. Што ёсць у вашым экалагічным “запаведніку”?

— Школьная тэрыторыя ўжо здалёку радуе вока сваёй дагледжанасцю: прыгожыя кветкі, разарый, летні басейн, уласны дэндрарый, доследны ўчастак, цяпліца, міні-пітомнік, аздобленыя разьбой шпакоўні. З вясны да позняй восені вялікая колькасць кветак не пакідае абыякавымі не толькі вучняў, але і ўсіх тых, хто наведвае школу.

Своеасаблівае і арыгінальнае ўнутранае афармленне школы. Тут зліліся ў адно эстэтыка і экалогія, прыгажосць і ўтульнасць. Прасторнае фае з карцінамі, падкветнікамі, зробленымі рукамі саміх вучняў ды настаўнікам працы В.А.Лагуном. Калідоры, класы запоўнены кветкамі звычайных і рэдкіх раслін. Карцінная галерэя, экалагічны цэнтр, кабінет біялогіі, кабінет кветкаводства для 1-4 класаў, жывы куток, акварыум.

Спеў птушак, няспешлівы рух рыбак у акварыумах і кветкі ствараюць цудоўную атмасферу, заспакойваюць дзяцей, радуюць іх сэрцы.

— А як арганізавана экалагічная адукацыя падлеткаў?

— Тое, як засяродзіць увагу на эканамічных праблемах раёна, горада, як прымусіць вучняў задумацца над будучыняй, атрымаць максімум навукова-практычнай інфармацыі (усвядомленай школьнікам), і вырашае экалагічная адукацыя. З гэтай мэтай у 7-8 класах уведзены факультатыўны курс “Экалогія і мы”. На занятках вучні знаёмяцца з глабальнымі праблемамі планеты, рэспублікі, раёна, шукаюць шляхі выйсця з сённяшняга становішча.

Упершыню навуковую інфармацыю дзіця атрымлівае ў пачатковай школе ў курсе “Чалавек і свет”. Пашырыць гэтыя веды дапамагае лектарская група старшакласнікаў. Тэматыка лекцый — разнастайная, цікавая, пазнавальная. Пачынаючы са старонак Чырвонай кнігі Любанскага раёна і ахопліваючы найцікавейшыя мясціны свайго краю, вывучаючы пазнавальныя гісторыі, ажыццяўляючы захапляльныя завочныя вандроўкі, робячы агляд часопісаў “Родная прырода”, “Юны натураліст”, праводзячы віктарыны, кіруючы выпускам спецыяльных калонак у насценных газетах, арганізуючы гульні “Поле цудаў” і “Зорны час”, лектары-старшакласнікі вядуць сваіх сяброў у краіну, імя якой — Экалогія.

Выхаваць у дзяцей пачуцці сукперыжывання, руплівасці, эстэтычнага густу, навучыць уменню ўзаемадапамогі, схіляць да учынкаў высакародных, упрыгожваць свой побыт — такія задачы ставяць перад сабой педагогі-эколагі сярэдняй школы №1 Любані. Усвядомленае адчуванне кожным школьнікам таго, што ўсё вакол нас — такое ж жывое, як і мы, што яму гэтаксама баліць, як і нам, прымушае вучня задумвацца над сваімі дзеяннямі.

— Аляксандр Аляксандравіч, зразумела, адукацыя і выхаванне маюць працяг і ў пазаўрочнай рабоце. Як у вас ладзіцца гэты працэс?

— Экалагічнае выхаванне ў пазаўрочны час праводзіцца праз пазакласную работу па прадметах, праз клуб “Эколаг”, піянерскую арганізацыю, арганізацыю пачатковых класаў “Нашчадкі”. Уся работа ладзіцца на аснове школьнай праграмы “Экалагічнае выхаванне”. Класныя кіраўнікі вядуць сваю работу праз арганізацыю калектыўнай творчай справы. Традыцыйнымі мерапрыемствамі ў школе сталі дні птушак, конкурсы на лепшую выставу аб'ёмных экагазет, рэфератаў, конкурс на самы зялёны кабінет, правядзенне тыдняў, месячнікаў “Экалогія і мы”, конкурсаў “Мой кот, мая кошка”, вечароў “Які цудоўны гэты свет”, “Планета мая, імя яе — Зямля”, конкурсаў “Дзюймовачка”, “А мая клумба — лепшая”. Праводзяцца экалагічныя брэйн-рынгі, штомесячныя інфармацыйныя гадзіны пад назвай “Экалогія і мы”, “Экалогія, мараль, здароўе”, “Экалагічныя праблемы. Што гэта азначае?”. У дадатак да ўсяго традыцыйнымі сталі школьныя экалагічныя дэкады, дні экалогіі, у час якіх дзеці стараюцца прыцягнуць увагу сваіх знаёмых да навакольнага свету — усё гэта дапамагае дакрануцца да прыгожага, адчуць адзінства чалавека і прыроды. Любяць вучні і конкурсы сачыненняў, вершаў, рэфератаў, вынікам чаго з'яўляецца выпуск альманаха “Першыя радкі”, дзе сабраны лепшыя работы, прысвечаныя прыродзе, экалогіі. Працяг гэтай справы — у выступленнях многіх нашых вучняў на старонках раённай газеты “Голас Любаншчыны”.

— А прадметы школьнага цыкла дапамагаюць удасканальваць веды вучняў па экалогіі як навукі, весці даследчую работу на прышкольна-вопытным участку?

— Больш глыбока з прыродай і навакольным асяроддзем дзеці знаёмяцца на ўроках геаграфіі, фізікі, біялогіі. Тэхналагічнае ўздзеянне на ўсё жывое, праблемы вытворчасці, меліяраванне земляў, лёс ракі Арэсы, выкіды прамысловых прадпрыемстваў, дзейнасць Салігорскага рудаўпраўлення — вось тыя пытанні і праблемы, якія раскрываюць настаўнікі-прадметнікі на сваіх уроках. Як знайсці аптымальны варыянт, каб панізіць згубны ўплыў людзей на прыроду, выпрацаваць у дзіцяці пачуццё адказнасці за ўсё, што адбываецца, напомніць, што чалавек не толькі можа браць ад прыроды, але павінен і аддаваць, аднаўляць разбуранае, высечанае — у гэтым знаходзіць сваё практычнае прымяненне экалагічная адукацыя праз прадметы школьнага цыкла. Цікавая і разнастайная, пазнавальная і карысная работа школьных агароднікаў. Вучні 5-6 класаў працуюць на прышкольна-доследным участку, які разбіты на аддзелы. Малыя сеюць, саджаюць, даглядаюць расліны, вядуць феналагічныя назіранні, збіраюць, сочаць за вагой ураджаю, вядуць “тэарэтычную” навуковую работу.

Праводзіцца праца і па заданні вучоных. Ставяцца доследы па вырошчванні гародніны і пладова-ягадных культур. Дарэчы, добрыя вынікі атрыманы сёлета па вырошчванні расады агуркоў, перцаў, капусты, памідораў.

Заўсёды шыкоўны, зграбны, прыгожы, велічны, багаты кветкава-дэкаратыўны аддзел. Астры, незабудкі, цыніі, анемоны, тагетас... Колькасць іх можа быць да трох-чатырох дзесяткаў. Кветкі, кустоўе надаюць школьнай тэрыторыі асаблівую прыгажосць і ствараюць гармонію, экзатычнасць, выхоўваюць у вучняў пачуццё хараства, гонару за сваю працу, свой запаветны куточак. Кветкі... Як многа казак і легенд звязана з гэтым чароўным эталонам прыгажосці, прыроднай дасканаласці. Імі займаюцца ўсе: дзеці і дарослыя, мужчыны і жанчыны, людзі розных прафесій. Секцыя “Юны кветкавод” аб'яднала ў сваіх шэрагах малых 1-4 класаў. Задача вучняў заключаецца ў тым, каб кожны дзень цярпліва даглядаць за “вачыма” зямлі: паліўка, падкормка, рыхленне зямлі, барацьба са шкоднікамі, прыгатаванне земляных сумесей, спосабы развядзення, правілы размяшчэння кветак у памяшканні. Вынікі назіранняў дзеці рэгулярна заносяць у каляндар “Турботы кветкавода”. За гады работы назбіралася скарбонка “Карысныя парады”, зазірнуўшы ў якую можна знайсці адказ на сёе-тое цяжкаватае пытанне. З вялікай ахвотай і задавальненнем школьнікі праводзяць цікавыя экскурсіі. Клопат, увага, дабрыня нараджаюць вяршыню ўдзячнасці кветак — бутоны непаўторнага водару, пяшчоты. І ўсё гэта — юнай змене сярэдняй школы №1 Любані.

Заўсёды поўная дзіцячых галасоў і школьная цяпліца. Як толькі першыя вясеннія промні кранаюцца зямлі, там закіпае праца: узрыхленне глебы, сяўба насення, пікіроўка, паліўка, праполка, высадка... Усіх работ не пералічыць. Попыт на расаду расце не толькі сярод супрацоўнікаў школы — больш 10-15 тысяч кветкавых культур штогод адпускаецца гарадскім арганізацыям, шэфам школы.

...Прыемная прахалода, непаўторныя пахі школьнага дэндрарыя (кіраўнік А.П.Анатольева) прыязна сустракаюць вас.

Дэндролагі ахвотна і з гонарам распавядаюць пра гісторыю паходжання дрэў, іх “біяпалі”, ролю ў жыцці чалавека. Высадка дрэў біягрупамі (па некалькі відаў — 3, 4, 5) у выглядзе малога масіву ўзнаўляе прыроднае асяроддзе нашых беларускіх лясоў. У адным невялікім масіве расце больш за пяцьдзесят відаў дрэвава-кустовых парод, а на ўсёй школьнай тэрыторыі іх налічваецца больш за восемдзесят. Выхаванне будучага гаспадара сваёй зямлі, выпрацоўка практычных навыкаў на абрэзцы, прышчэпцы, пасадцы, падкормцы, у барацьбе са шкоднікамі і хваробамі — вось той невялікі пералік пытанняў, якімі і займаецца секцыя школьных садоўнікаў.

Пасляслоўе

Школьны сад — вельмі малады, яму ўсяго 10 гадоў. Ён налічвае 60 відаў пладовых дрэў і 45 кустоў чорнай парэчкі.

Сад — тварэнне дырэктара школы А.А.Шулякоўскага, чалавека, па-сапраўднаму ўлюбёнага ў гэтую Палескую зямлю!

— Галоўная мэта школы — пераарыентацыя вучэбна-выхаваўчага працэсу на задавальненне адукацыйных і духоўных запатрабаванняў, фарміраванне свядомага маральнага выбару, экалагічнай культуры педагогаў і вучняў, — гаворыць дырэктар школы. — Будучыня — у стварэнні сацыяльнага комплексу: сад, школа, інспекцыя прыродных рэсурсаў і ахова навакольнага асяроддзя, лясгас, бібліятэка, Дом культуры, Дом дзіцячай творчасці. Мэта такога комплексу — прапаганда экалагічных ведаў і арганізацыя грамадска карыснай дзейнасці, накіраванай на паляпшэнне экалагічнага становішча ў раёне і стварэнне экалагічна-ліцэйскіх класаў.

Усведамленне таго, што экалагічная культура, веды і ўменні вучняў у будучым спатрэбяцца ім у практычным жыцці, надае ўпэўненасць у правільнасці шляху, па якім сёння ідзе сярэдняя школа №1 Любані. Чысцейшымі будуць іх учынкі і задумкі — чысцейшай стане і экалогія — дом, дзе жыць нашым дзецям і ўнукам.

Мікалай ГРУДЗІНСКІ,
Тамара КУРАТНІК,
супрацоўнікі Мінскага абласнога ІПК.

НА ЗДЫМКУ: А.А.Шулякоўскі.

Фота Мікалая Грудзінскага.

Чытач разважае, прапануе, абмяркоўвае

Не прадмет таму віной, а настаўнік

Мяне вельмі ўсхваляваў артыкул педагога А.Сабалеўскай “Гэта цяжкае права выбару” (“НГ” № 68 ад 19 чэрвеня б.г.), у якім аўтарам было ўзнята пытанне аб узаемаадносінах настаўніка і вучняў, аб праблемах выхавання і навучання, аб тым, як дыскамфортна адчувае сябе дзіця ў школе, асабліва пачатковай, калі не знаходзіць узаемаразумення з педагогам. Ды і ў старшых класах вучням патрэбна, каб мы разумелі іх і ўспрымалі такімі, якія яны ёсць. Тым больш што сучасныя бацькі вымушаны займацца здабываннем сродкаў да існавання ці вырашэннем сваіх уласных праблем. І настаўнік, часам, аказваецца адзіным чалавекам, які можа павярнуцца тварам да дзіцяці, выслухаць яго, зразумець і падтрымаць.

На маю думку, не павінна нават узнікаць пытання пра тое, што дзіця не падабаецца ці не падыходзіць настаўніку. Гэта прыкмета адсутнасці прафесіяналізму. І толькі. Вельмі прашу прабачыць мне гэтае параўнанне, і тым не менш уявіце сабе. Урачу не падабаецца хворы і ён думае: “Такі агідны. Палячу яго абы-як”; прадаўцу не спадабаўся пакупнік: “Аблічу яго, ды паболей. І тавар горшы прадам”.

Я хачу паказаць на гэтых прыкладах, што ўсе мы ўзаемазвязаныя ў гэтым свеце, і толькі таму ўжо кожны з нас павінен рабіць сваю справу добра — і ўрач, і прадавец, а настаўнік і выхавальнік — тым больш. Яны ж маюць справу з самым пяшчотным і ранімым матэрыялам — дзіцячай душой.

Канешне, можна было б яшчэ паплакацца пра малую зарплату, складаныя праграмы, цяжкіх дзяцей, але ўсе мы, хто скончыў педагагічныя ВНУ, добра ведалі, куды ідзём і з чым сутыкнёмся.

І таму не можам мы весці нашы ўрокі так, каб праз нейкі час хто-небудзь з нашых былых вучняў сказаў ці тым больш напісаў у газеце: “Я ненавіджу фізіку!” А гэта ж крык душы, і чалавеку балюча дагэтуль. І ўслед за заслужаным настаўнікам я гатова пракрычаць: “Я ненавідзела матэматыку!” І, безумоўна, не прадмет таму віной, а настаўнік, які яго вёў.

Але нашы вучнёўскія праблемы — у мінулым. А як быць тым, хто сёння толькі пачынае вучыцца? Спачатку некаторых з іх будзем лічыць непаслухмянымі, потым — нязручнымі, пасля — няздольнымі і, нарэшце, зусім адвернемся ад іх — няхай растуць, як трава пры дарозе? “А як бы ты хацела? Гэта ж — жыццё! Яны выйдуць са школы, і ніхто не будзе з імі сюсюкаць і вазіцца — ні выкладчык у ВНУ, ні начальнік на працы, ні камандзір у арміі. Не можаш, няздольны — адсунься, тваё месца зоймуць больш вартыя, з якімі не будзе праблем”, — такую выснову я пачула аднойчы ад сваёй знаёмай — даволі вядомага ў педагогіцы выкладчыка і вельмі паважанага мной чалавека.

Але сама я думаю інакш. Я ўпэўнена, што падрыхтоўка спецыялістаў у ВНУ і ўзровень развіцця і выкладання педагогікі і псіхалогіі такія, што дазваляюць сучаснаму настаўніку, карыстаючыся атрыманымі ведамі, кваліфікавана карэкціраваць паводзіны дзіцяці (ды і свае таксама) і своечасова вырашаць праблемы па меры іх узнікнення. Не трэба забываць таксама і пра тое, што настаўнік не адзінокі ў сваіх стараннях. Нам на дапамогу заўсёды прыйдуць і сацыяльны педагог, і псіхолаг, і спагадлівы інспектар па справах непаўналетніх, і завуч па выхаваўчай рабоце, і іншыя запрошаныя вамі ці адміністрацыяй школы спецыялісты.

Новыя унікальныя распрацоўкі і тэхналогіі, эфектыўныя праграмы, цікавыя методыкі — усё гэта шырока прадстаўляецца і на разнастайных семінарах, днях адкрытых дзвярэй, і на дыспутах, курсах павышэння кваліфікацыі. І вельмі дапамогуць яны ў працы, дадуць магчымасць па-новаму ўбачыць дзяцей і паступова ператварыць вучобу ў творчы працэс з добра прадуманымі правіламі і такі, дзе не будзе месца канфлікту. І вам не давядзецца адпрэчваць цяжкае дзіця і даваць магчымасць класу маральна дабіць яго. Усе гэтыя праблемы сёння можна вырашыць. Трэба толькі захацець. Інакш навошта мы з вамі дагэтуль ходзім у школу?

Таццяна ДАКУЧАЕВА,
педагог.

Чаму дзеці не хочуць есці ў школе

Пра харчаванне школьнікаў ведаю не па чутках — працую ў школе амаль 20 гадоў. Кожны дзень даводзіцца назіраць, колькі прадуктаў у сталовай ідзе ў адходы. З-за вялікай колькасці вучняў у некаторых школах прыём ежы пачынаецца пасля другога і нават першага ўрока.

Дзеці (гэта пераважна малодшыя класы) ядуць вельмі дрэнна, бо многія з іх снедаюць дома. Вось падалі біточкі з гарнірам, працёртую моркву ці буракі. Моркву з'ядаюць адзін-два чалавекі, да буракоў ніхто не дакранаецца. Біточкі з'ядаюць таксама нямногія, некаторыя кідаюць іх, злёгку надкусіўшы. Пытаюся: “Чаму біточкі не ясцё?” Адказваюць: “Не хачу”, “Нясмачна”. Спрабую сам: не, смачныя. 30-40 працэнтаў вучняў не ядуць сыр, застаюцца на сталах некранутыя вараныя яйкі, нявыпіты чай, кампот. Тое ж адбываецца і з сокамі — яблычнымі, сліўовымі, таматнымі, таматна-морквянымі. Многія дзеці не ядуць мяса.

Асобна хочацца сказаць пра сыркі ў вакуумнай упакоўцы. Надкусяць упакоўку, напалову з'ядуць яе змесціва, астатняе выкідаюць. Некаторыя вучні размалёўваюць імі сцены ў туалеце або асфальт у двары школы. А то і зусім проста — пакладзе вучань такі сырок на асфальт, наступіць на яго нагой — пырскі ва ўсе бакі. З ёгуртамі таксама праблема: калі ён рэдкі — выпіваюць, а больш густыя — адна трэць застаецца. Больш ахвотна дзеці з'ядаюць яблыкі, пячэнне, вінаград, некаторыя толькі за гэтым і прыходзяць у сталовую. Што не з'ядуць, возьмуць з сабой.

Ці разумна так арганізоўваць школьнае харчаванне? Многія з настаўнікаў, з кім я гаварыў на гэтую тэму, выказваюцца адназначна: або адмовіцца ад бясплатнага харчавання, або прыдумаць што-небудзь больш эканомнае. Разам з тым для многіх сем'яў, дзе ёсць 2-3 вучні, бясплатнае харчаванне — вялікая падмога для сямейнага бюджэту. Снеданне павінна быць розным і па цане, і па змесце, прыгатавана як для старэйшых, так і для малодшых. Пры гэтым трэба ўлічваць і тое, што дзеці любяць. Калі дзіця не есць мяса ўвогуле, дык і ў школе трэба прадугледзець такі варыянт харчавання.

Магчыма, не трэба ўсіх школьнікаў заганяць у сталовую. Бо сярод іх знойдзецца нямала такіх, хто не захоча есці ў школе наогул. Значыць, напярэдадні навучальнага года трэба правесці апытанне на гэтую тэму. А калі дзіцяці не падабаецца які-небудзь гатовы прадукт, няхай занясе яго дадому, бацькам, але ні ў якім разе не выкідвае.

Ёсць меркаванне, што адмена бясплатнага школьнага харчавання прывядзе да павышэння рэальнай заработнай платы настаўнікаў на 30-40 працэнтаў. Калі гэта сапраўды так, то пытанне гэтае патрабуе неадкладнага вырашэння.

Мікалай ЦЯРЭШЧАНКА,
настаўнік.
г. Мазыр.

Песня крочыць побач

На працягу многіх гадоў мэтанакіравана праводзіцца развіццё мастацкай самадзейнасці ў вышэйшых прафесійных вучылішчах, ПТВ, педагагічных каледжах упраўлення адукацыі Гомельскага аблвыканкама.

Абласны Дом тэхнічнай і мастацкай творчасці распрацаваў пастанову “Аб правядзенні абласнога агляду-конкурсу самадзейнай мастацкай творчасці сярод навучэнцаў і педагагічных работнікаў ВПВ, ПТВ, педагагічных каледжаў і вучылішчаў”. Яго мэтай з'яўляецца ўдасканаленне эстэтычнага выхавання навучэнцаў, рост выканаўчага майстэрства, больш поўны і сістэматычны ўдзел моладзі ў аглядах-конкурсах і розных мерапрыемствах, арганізацыя вольнага часу навучэнцаў і выкладчыкаў ВПВ, ПТВ, педкаледжаў і педвучылішчаў.

Агляд-конкурс мастацкай самадзейнасці праводзіцца штогод. Пры падвядзенні вынікаў улічваюцца многія фактары, сярод якіх — узровень выканаўчага майстэрства, музычнае афармленне, сцэнічная культура, касцюмы, рэпертуар.

Пераможцы ўзнагароджваюцца ганаровымі граматамі і дыпломамі ўпраўлення адукацыі Гомельскага аблвыканкама. Пасля прагляду самадзейнай мастацкай творчасці навучальных устаноў ідзе падрыхтоўка да заключнага канцэрта. У гэтай праграме бяруць удзел 850-1000 чалавек, і пераможцы запрашаюцца ў Мінск. Арганізатары і ўдзельнікі прыкладаюць шмат намаганняў, каб знайсці новыя таленты, выявіць адораных маладых людзей. Канцэртныя праграмы прапануюцца самыя шматжанравыя. Асаблівае развіццё атрымалі харавыя калектывы, аркестры народных інструментаў, фальклорныя ансамблі, чытальнікі.

Добрае майстэрства прадэманстравалі Гомельскае вышэйшае прафесійнае вучылішча машынабудавання, гомельскае ПТВ-30 рачнога флоту, Рагачоўскае ВПВ будаўнікоў, жлобінскае ПТВ-143 тэкстыльшчыкаў, акцябрскае ПТВ-181 і шэраг іншых.

Вызначыліся і Гомельскі музпедкаледж — яго жаночая група барабаншчыц, духавы аркестр ПТВ-30 рачнога флоту, духавы аркестр ПТВ-131 будаўнікоў, духавы аркестр рэчыцкага ПТВ-178 сельскагаспадарчай вытворчасці.

Але існуюць і пэўныя цяжкасці. Знайсці на мізэрны заробак кіраўніка, які прафесійна валодае майстэрствам танца, песні, інструментальнага жанру, сёння цяжка. Увесь час узнікаюць праблемы са сцэнічнымі касцюмамі, і асабліва — у аддаленых раёнах. Тым не менш ёсць надзея, што тыя вялікія намаганні, якія ў працэсе падрыхтоўкі і правядзення заключнага канцэрта паспрыялі развіццю ў вучэбных установах самадзейнай мастацкай творчасці, дадуць новы плён і, несумненна, акажуць станоўчы ўплыў на маральнае і эстэтычнае выхаванне моладзі.

Бэла РУДБЕРГ,
мастацкі кіраўнік абласнога Дома тэхнічнай і мастацкай творчасці Гомеля

Тэст

Ці разумееце вы сваё дзіця?

Інструкцыя: на пытанні гэтага тэста можна адказваць “так”, “не”, “не ведаю”.

1. На некаторыя ўчынкі дзіцяці вы часта рэагуеце “выбухам”, а потым шкадуеце пра гэта.
2. Часам вы карыстаецеся дапамогай ці парадамі сяброў, калі не ведаеце, як рэагаваць на паводзіны вашага дзіцяці.
3. Вашы інтуіцыя і вопыт — лепшыя дарадчыкі ў выхаванні дзіцяці.
4. Часам вам здараецца даверыць дзіцяці сакрэт, які вы нікому іншаму не расказалі б.
5. Вас крыўдзіць негатыўнае меркаванне пра ваша дзіця іншых людзей.
6. Вам здараецца прасіць у дзіцяці прабачэння за свае паводзіны.
7. Вы лічыце, што дзіця не павінна мець сакрэтаў ад сваіх бацькоў.
8. Вы заўважаеце паміж сваім характарам і характарам дзіцяці адрозненні, якія часам здзіўляюць (радуюць) вас.
9. Вы занадта моцна перажываеце непрыемнасці ці няўдачы вашага дзіцяці.
10. Вы можаце ўстрымацца ад пакупкі цікавай цацкі для дзіцяці (нават калі ў вас ёсць грошы), таму што ведаеце, што іх поўны дом.
11. Вы лічыце, што да пэўнага ўзросту лепшы выхаваўчы метад для дзіцяці — фізічнае пакаранне (рэмень).
12. Ваша дзіця менавіта такое, пра якое вы марылі.
13. Ваша дзіця прыносіць вам больш турбот, чым радасці.
14. Часам вам здаецца, што дзіця вучыць вас па-новаму мысліць і паводзіць сябе.
15. У вас канфлікты з уласным дзіцем.

Ключ: за кожны адказ “так” на пытанні 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, а таксама за адказ “не” на пытанні 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15 вы атрымліваеце па 10 балаў. За кожныя “не ведаю” атрымліваеце па 5 балаў. Падлічыце атрыманыя балы.

Вынікі: 100 — 150 балаў. У вас вялікія здольнасці разумець сваё дзіця. Вашы погляды і меркаванні — вашы саюзнікі ў вырашэнні розных выхаваўчых праблем. Калі гэтаму на практыцы спадарожнічаюць падобныя адкрытыя паводзіны, поўныя цярпімасці, вас можна прызнаць прыкладам, вартым пераймання. Для ідэалу вам не хапае аднаго маленькага кроку. Ім можа стаць меркаванне ўласнага дзіцяці. Рызыкнеце?

50 — 99 балаў. Вы знаходзіцеся на правільнай дарозе да лепшага разумення ўласнага дзіцяці. Свае часовыя цяжкасці ці праблемы з дзіцем вы можаце вырашыць, пачаўшы з сябе. І не старайцеся апраўдвацца недахопам часу ці натурай вашага дзіцяці. Ёсць некалькі момантаў, на якія вы маеце ўплыў, таму пастарайцеся гэта выкарыстаць. І не забывайце, што разумець — не заўсёды азначае прымаць. Не толькі дзіця, але і ўласную асобу таксама.

0 — 49 балаў. Здаецца, можна больш спачуваць вашаму дзіцяці, чым вам, паколькі вы не сталі для яго добрым сябрам і праваднікам на цяжкай дарозе атрымання жыццёвага вопыту. Але яшчэ не ўсё страчана. Калі вы сапраўды хочаце што-небудзь зрабіць для вашага дзіцяці, паспрабуйце, але інакш. Магчыма, вы знойдзеце некага, хто вам у гэтым дапаможа. Гэта будзе няпроста, затое ў будучым вернецца ўдзячнасцю і шчаслівым жыццём вашага дзіцяці.

Падрыхтаваў
Іван ШПАДАРУК.

Конкурсы

Ад абласной перамогі — да рэспубліканскай

Праблема падрыхтоўкі маладога пакалення да працы існуе гэтак жа даўно, як і сама цывілізацыя. На першых ступенях развіцця грамадства веды і навыкі перадаваліся ад старэйшых да менш вопытных. Па меры падзелу працы і з'яўлення прафесій вучні набывалі вытворчыя навыкі, пераймаючы іх ад мудрых майстроў.

Пры гэтым тэорыя і практыка перадачы вопыту цалкам залежалі ад прафесіяналізму майстра і яго ўмення перадаваць уласныя веды. Ад вучня патрабаваліся назіральнасць і стаpaнне. Са з'яўленнем фабрычна-заводскай прамысловасці ўзнікла патрэба спалучэння працы з навукай і тэхнікай, а значыць і тэхнічнага навучання рабочых. Менавіта гэта прывяло да стварэння прафесійна-тэхнічных школ, якія сталі новым тыпам навучальных устаноў для рабочай моладзі.

Цяпер у Гомельскай вобласці функцыянуе 39 прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў, дзе займаецца больш як 19 тысяч навучэнцаў па 128 спецыяльнасцях, што дае магчымасць задаволіць рэгіянальныя патрэбы ў кадрах, а моладзі — атрымаць прафесію. На сённяшні дзень Гомельшчыне патрабуюцца рабочыя, у падрыхтоўцы якіх актыўна прымаюць удзел вучылішчы сельскай гаспадаркі, машынабудаўнічага і будаўнічага профіляў. У нашай вобласці з 39 ПТВ (ВПВ) — 6 навучальных устаноў, у якіх вядуць падрыхтоўку кадраў па будаўнічых прафесіях: майстар апрацоўчых работ; муляр; сталяр будаўнічы; станочнік дрэваапрацоўчых станкоў і інш.

З мэтай павышэння цікавасці моладзі да абранай прафесіі арганізуюцца і праводзяцца ўнутрывучылішчныя, абласныя і рэспубліканскія мерапрыемствы, а таксама конкурсы прафесійнага майстэрства. Так, на базе мазырскага ПТВ № 68 адбыўся абласны конкурс сярод навучэнцаў прафесійна-тэхнічных устаноў па прафесіі "Сталяр, станочнік дрэваапрацоўчых станкоў". У конкурсе, які праходзіў у тры этапы (візітнай карткі каманды, тэарэтычнага і практычнага тураў), прынялі ўдзел 15 падлеткаў з 5 вучылішчаў вобласці. У прадстаўленні візітнай карткі найбольш арыгінальнымі ў падачы інфармацыі і па прафесійнай накіраванасці былі ўдзельнікі з ПТВ № 67 Гомеля і ПТВ № 131 Мазыра. З тэарэтычным заданнем, якое складалася з 5 пытанняў і прадугледжвала праверку ведаў па спецтэхналогіі, матэрыялазнаўстве і ахове працы, усе ў асноўным справіліся паспяхова. Практычны тур уключаў у сябе выраб дзвярнога філенчатага блока і быў разлічаны на 12 гадзін працоўнага часу. Нягледзячы на перажыванні і хваляванні канкурсанты ў вызначаны тэрмін выканалі заданне, а многія з іх — і раней. Пры падвядзенні вынікаў абласнога конкурсу ў камандным заліку першае месца занялі ўдзельнікі з ПТВ № 68 Мазыра.

Трэба сказаць, што ў рамках конкурсу была праведзена і секцыя інжынерна-педагагічных работнікаў вучылішчаў будаўнічага профілю па тэме "Удасканаленне комплексна-метадычнага забеспячэння сталярных прафесій як фактара, які павышае эфектыўнасць падрыхтоўкі навучэнцаў". Актуальнасць комплексна-метадычнага забеспячэння прадметаў і прафесій — сёння відавочная. Гэтаму пытанню ўдзяляецца значная ўвага як на педагагічных нарадах унутры ўстаноў, так і на абласных мерапрыемствах, секцыях, семінарах. Адзначу, што калектыў ПТВ № 68 праводзіць вялікую работу ў гэтым кірунку. Нягледзячы на тое, што вытворчыя майстэрні вучылішча знаходзяцца ў падвальных памяшканнях, на ўроках разам з макетамі выкарыстоўваюцца ўзоры, пры дапамозе якіх падлеткі адпрацоўваюць вучэбныя тэмы праграмы.

Удзельнікі секцыі азнаёміліся з матэрыяльнай базай установы, выстаўкамі комплексна-метадычнага забеспячэння і метадычных распрацовак, экспанатамі тэхнічнай творчасці; наведалі музей вучылішча, дзе сабраны багаты матэрыял пра воінаў-інтэрнацыяналістаў — ураджэнцаў Мазыра; паглядзелі цікавае выхаваўчае мерапрыемства; пабывалі на ўроках вытворчага і тэарэтычнага навучання. Асаблівай увагі заслугоўвае ўрок выкладчыка спецтэхналогіі Таццяны Шарамет, які прайшоў на высокім метадычным узроўні і з выкарыстаннем нетрадыцыйных форм.

Як працяг конкурсу прафесійнага майстэрства абласнога ўзроўню, у адпаведнасці з планам работы Міністэрства адукацыі Беларусі, на базе мазырскага ПТВ № 131 адбыўся рэспубліканскі конкурс навучэнцаў прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў, у якім спаборнічаў 21 чалавек з усіх абласцей рэспублікі і з Мінска.

На адкрыцці гэтага мерапрыемства выступілі намеснік начальніка ўпраўлення прафесійна-тэхнічнай адукацыі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Хіневіч і першы намеснік начальніка ўпраўлення адукацыі Гомельскага аблвыканкама Валерый Кулік, якія павіншавалі канкурсантаў, пажадалі ім поспехаў і перамогі. Васіль Дзямідаў, начальнік аддзела інспектавання прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў Рэспубліканскай дзяржаўнай інспекцыі сістэмы адукацыі, старшыня журы, азнаёміў удзельнікаў з праграмай, расказаў пра ўмовы правядзення спаборніцтва.

Рэспубліканскі конкурс, як і абласны, уключаў выкананне тэарэтычнага і практычнага заданняў. У тэарэтычнае заданне былі ўключаны пытанні, якія адлюстроўвалі ўзровень ведаў на чацвёрты кваліфікацыйны разрад па спецтэхналогіі вытворчасці сталярных работ і механічнай апрацоўцы драўніны, відах і ўласцівасцях матэрыялаў, чытанні чарцяжоў, складанні тэхнічнай дакументацыі, патрабаваннях бяспечных умоў працы, разлік расходу матэрыялаў. Практычнае заданне прадугледжвала выраб аконнага блока ў адпаведнасці з нормамі часу і выпрацоўкі, патрабаваннямі да тэхналагічнага працэсу, якасці работ і кваліфікацыйнай характарыстыкі 4-га разраду сталяра і 3-га разраду станочніка дрэваапрацоўчых станкоў. Большасць навучэнцаў прадэманстравала добрыя тэарэтычныя веды, а таксама — уменні і навыкі прафесійнай падрыхтоўкі.

Дадаткова праводзіліся спаборніцтвы каманд пад назвай "Я і мая прафесія на пачатку XXI стагоддзя", дзе ўдзельнікі паказалі сваю творчасць і ўявілі будучыню абранай прафесіі ў адвольнай форме. Канкурсанты ў гэтым туры раскрылі свае тэарэтычныя таленты і музычныя здольнасці. Пераможцы вызначыліся па найбольшай суме набраных балаў. Каманда Гомельскай вобласці заняла першае месца; на другім — каманда Мінска; на трэцім — удзельнікі Мінскай вобласці.

Правядзенне падобных конкурсаў — актуальнае, таму што пры гэтым раскрываецца не толькі работа педагагічных калектываў па навучанні рабочых кадраў, але і даецца магчымасць навучэнцам паказаць свае веды, уменні і навыкі. Пазмагацца за гонар вобласці і — адстаяць яго.

Ала КАНОПЛІЧ,
загадчыца кабінета будаўнічага профілю Гомельскага абласнога вучэбна-метадычнага цэнтра прафесійнай адукацыі.

Першая змена летняга аздараўленчага спартыўна-патрыятычнага лагера адкрылася на тэрыторыі гомельскай вайсковай часці 5525, якая спецыяльным распараджэннем Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь вызначана як Цэнтр патрыятычнага выхавання на Гомельшчыне. Трыццаць цікавых падлеткаў не толькі рыхтуюцца тут да будучай службы ў арміі, але і вядуць здаровы лад жыцця, які прапагандуюць афіцэры і сяржанты воінскага падраздзялення. Кожны дзень хлопцы пачынаюць з фізічнай зарадкі. Усяго за лета з дапамогай абласнога камітэта БПСМ тут плануецца аздаравіць 90 хлопцаў з школ і ПТВ Гомельшчыны.

НА ЗДЫМКУ: знаёмства з баявой тэхнікай і ўзбраеннем на тэрыторыі вайсковай часці 5525.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА.

Выхаванне: новыя падыходы

Раблю — і спасцігаю

Школе патрэбны перамены — да такой высновы прыйшоў педагагічны калектыў Асоўніцкай базавай школы Кіраўскага раёна, прааналізаваўшы вынікі сумеснай дзейнасці настаўнікаў, бацькоў і вучняў. Даныя дыягностыкі здольнасцей вучняў, самаацэнкі настаўнікаў, анкетавання бацькоў, якія засноўваліся на методыках санкт-пецярбургскіх вучоных, яшчэ раз пераканалі ўсіх у правільнасці зробленых высноў. Так, напрыклад, тэсціраванне па пяці параметрах (аналіз, сінтэз, уменне выдзяляць галоўнае, гнуткасць розуму, лёгкае чуццё) і паспяховасць на той момант адпавядалі таму, што на "4" і "5" ў школе займаліся толькі 22,3 працэнта вучняў.

Узровень выхаванасці вучняў таксама не ўсцешваў: у школе больш за 70 працэнтаў дзяцей з малазабяспечаных і праблемных сем'яў. Выхаваўчая работа, пабудаваная на разрозненых выхаваўчых мерапрыемствах, прысвечаных пераважна святочным датам календара, аказалася малаэфектыўнай.

Што рабіць? Па якім шляху рухацца далей? Адказаць на гэтыя пытанні дапамаглі абласныя курсы павышэння кваліфікацыі і метадычная работа, якая распачалася ў школе. Асаблівая ўвага звярталася на самаадукацыю педагогаў.

Добра ўсведамляючы, што нашы праблемы без змянення ўсяго вучэбна-выхаваўчага працэсу не вырашыць, педагагічны калектыў прыйшоў да ідэі стварэння сваёй адукацыйна-выхаваўчай сістэмы, галоўнай мэтай якой было б забеспячэнне цэласнасці вучэбнай і выхаваўчай дзейнасці педагогаў і вучняў.

Пачаў сваю працу пастаянна дзеючы семінар для настаўнікаў па фарміраванні ў вучняў ведаў, навыкаў і ўменняў. Праведзены тыдні педагагічнага майстэрства, школьныя педагагічныя чытанні, прысвечаныя 100-годдзю з дня нараджэння Л.С.Выгоцкага. У 1997-98 навучальным годзе педагагічны калектыў працаваў над праблемай выхавання асобы дзіцяці ў зоне яго бліжэйшага развіцця. На ўроках вялася мэтанакіраваная работа па развіцці ў вучняў уменняў выдзяляць галоўнае, складаць схемы па тэкстах, аналізаваць паведамленні, выказваць асабісты пункт гледжання на тыя ці іншыя падзеі і факты. Асаблівую ўвагу звярнулі на выхаваўчы патэнцыял урока, фарміраванне міжасобасных стасункаў, на адпрацоўку ўменняў дзяцей працаваць у групе, на арганізацыю калектыўнай творчай дзейнасці.

Псіхолага-педагагічны семінар "Тэорыя і практыка выхаваўчых сістэм", арганізаваны для навучання педагогаў, стаў першай цаглінкай у стварэнні новай выхаваўчай сістэмы школы. За гэты час педагогамі школы была вывучана тэорыя стварэння выхаваўчых сістэм, распрацоўшчыкамі якой з'яўляюцца вядомыя расійскія навукоўцы Л.І.Новікава, Н.Л.Селіванава, У.А.Каракоўскі, вопыт стварэння аўтарскіх выхаваўчых сістэм расійскіх і беларускіх школ. З кожнай

З цягам часу паспяховасць вучняў паднялася да 47,6 працэнта. Значныя змены адбыліся ў асобасным развіцці школьнікаў, у адносінах паміж усімі ўдзельнікамі вучэбна-выхаваўчага працэсу: яны сталі больш добразычлівымі і зацікаўленымі, стаўленне да школы (як з боку вучняў, так і з боку бацькоў і грамадскасці) стала больш пазітыўным. Бацькі часцей наведваюць школу, актыўна ўдзельнічаюць у тых захапляючых і карысных справах, якія там наладжваюцца.

З мэтай павышэння ўзроўню выхаванасці вучняў у 1999-2000 навучальным годзе арганізаваны конкурс "Самы класны клас-2000", у рамках якога прайшлі дні класа з абавязковым удзелам бацькоў.

Дзень класа даў магчымасць пазнаёміцца з работай кожнага класнага кіраўніка, а таксама ўбачыць здольнасці дзяцей і замацаваць новыя тэндэнцыі іх развіцця.

З улікам вопыту я прапанавала праводзіць не дзень класа, а тыдзень класа, паколькі праграмы дня вельмі насычаныя, і паток інфармацыі, станоўчых эмоцый, прысутнасць вялікай колькасці бацькоў у школе вымагаюць іншых форм арганізацыі гэтага мерапрыемства.

У дзень класа класны кіраўнік і клас паказваюць сябе як адзіны згуртаваны калектыў, якому бацькі аказваюць усемагчымую падтрымку і дапамогу. У гэты дзень робіцца акцэнт на здольнасцях кожнага дзіцяці ў класе. Напрыклад, усе пяцікласнікі добра малююць, таму яны праводзяць "Вернісаж-5", а астатнія вучні школы ўжо чакаюць гэтага і, безумоўна, захапляюцца працамі дзяцей. Тыя ж пяцікласнікі (іх 4 чалавекі) вучацца на "4" і "5" і займаюцца з класным кіраўніком інтэлектуальнымі гульнямі, таму цалкам апраўдана была арганізацыя гульні "Разумнікі і разумніцы" па асацыяцыях".

Дзяўчынкі 8 класа пішуць вершы, сачыняюць гумарэскі. Натуральна, што ўсе чакалі ад іх цікавых навін як з жыцця школы, так і ўсяго раёна.

У 7 класе ўсё ні дзіва — то артыст. Таму класны кіраўнік арганізавала конкурс акцёрскага майстэрства.

Класны кіраўнік 2 класа "пераўтварыла" свой клас (з 7 чалавек у класе) у гномаў, а сама стала дзівоснай Беласнежкай з бацькамі (Марыі Асонаўне — 45 гадоў). І калі гномы з Беласнежкай на кожным перапынку па званочкам у руках запрашалі класы на свае выступленні, то ўся школьная сям'я радавалася і за іх, і за сябе.

А якой цікавай была праграма 4 класа! Вучні гэтага класа займаюцца ў драмгуртку "Бульбінка", а іх кіраўнік І.І.Маслава ўзначальвае яго работу. Таму калектыўная творчая праца "Вяселле" стала сапраўдным тэатралізаваным прадстаўленнем чацвёртакласнікаў. Але спачатку было разгледжана іх сямейных фотаздымкаў вучняў гэтага класа.

Дні класа пацвердзілі тэзіс пра тое, што "Выхаванне — гэта сілкаванне здольнасцей дзіцяці, якія ўжо ёсць, а не развіццё ў яго новых, не ўласцівых яму".

Дык што ж любяць і могуць вучні нашай школы?

Любяць пісаць вершы, вязаць, вырабляць рэчы з саломкі і іншага прыроднага матэрыялу, маляваць, працаваць у школьным садзе, займацца спортам, ставіць спектаклі.

Праявіць свае здольнасці і таленты дзеці могуць у папулярнай насценнай газеце нашай школы "Школьны цягнік", у гуртках "Спроба пяра", "Беларускі сувенір", "Умелыя рукі", драмгуртку "Бульбінка". Вялікую ролю ў выхаваўчай сістэме адыгрывае школьны тэатр, аснову якога складаюць настаўнікі. У рабоце тэатра прымаюць удзел і вучні, і іх бацькі. У яго рэпертуары — п'есы М.Чарота, Я.Купалы, казкі Г.Андэрсена.

Цяжка быць сельскаму педагогу адначасова і селянінам, і настаўнікам, і артыстам, і рукадзельнікам. Больш за ўсё ён жадае быць проста Майстрам! Сапраўдным Майстрам педагагічнай працы.

Я ўдзячна нашаму педагагічнаму калектыву за тое, што ён усвядоміў галоўнае — дзяцінства нашых дзяцей не можа спыніцца, знікнуць бясследна, выпасці з жыцця. Таму зрабіць яго шчаслівым для вучняў — наша галоўная задача. А жывём мы па прынцыпе кітайскай мудрасці: "Я чую — і забываю, я бачу — і запамінаю, я раблю — і спасцігаю!"

Галіна ЦІШКОВА,
намеснік дырэктара па навучальна-выхаваўчай рабоце Асоўніцкай базавай школы Кіраўскага раёна Магілёўскай вобласці.

Парады псіхолага

Адораныя дзеці менш хлусяць

Чаму дзеці маняць? Ці ёсць тут псіхалагічная праблема? Якім чынам можна яе вырашыць? Як ставіцца да людзей, якія цябе ашукваюць, або што рабіць, калі дзіця лічаць "абсалютным хлусам"?

САПРАЎДЫ, што рабіць у сітуацыі, калі табе гавораць няпраўду? Вопыт паказвае, што часцей за ўсё хлусяць дзеці. Развіццё дзіцячай псіхікі адрозніваецца ад ужо сфарміраванай псіхікі дарослых людзей. У дзяцінстве рэальнае і нерэальнае пераплятаецца, і здаецца, што дзіця жыве ў свеце, дзе цудоўна ўжываюцца тата з мамай, сябры, чараўнікі, агідныя пачвары і дзівосныя прынцы. Давайце згадаем любімага ўсімі героя кнігі Астрыд Ліндгрэн "Малыш і Карлсан", які выдумаў сабе сябра, што жыве на даху: з ім можна гуляць, дурэць і сябраваць. А дарослыя, спачатку не зразумеўшы фантазіі свайго малога, пачалі сварыцца на яго, потым пакаралі і ў рэшце рэшт прынялі ўдзел у гэтай гульні, зблізіліся са сваім дзіцем, прыгадалі сваё дзяцінства і ў ходзе гульні самі сталі больш шчодрымі і добрымі.

Дзеці вельмі любяць сачыняць — гэта не жаданне схаваць праўду, хутчэй, развіццё іх разумовай дзейнасці, багатага ўяўлення і дзіцячай фантазіі. Беларуская паэтка Валянціна Ціхановіч падзялілася сваімі ўспамінамі пра тое, што калі яна вучылася ў ВНУ, адзін яе знаёмы пастаянна рабіў ёй падарункі і прыдумваў для гэтага розныя нагоды і святы. Дагэтуль яна з задавальненнем ўспамінае звязанае з гэтым пачуццё радасці. Многія творчыя людзі шчыра дзяліліся, што самі яны жывуць быццам у двух светах: у рэальным дарослым са сваімі законамі і правіламі і ў дзіцячым, напоўненым фантазіямі, казкай, марамі ды радасцю. Захаваўшы адчуванне дзіцячай радасці ды фантазій і пераносячы гэта ў дарослае жыццё, многія становяцца пісьменнікамі, мастакамі, артыстамі і г.д. Можна сцвярджаць, што ўсе творчыя прафесіі пачынаюцца з нашых дзіцячых фантазій.

Многія бацькі праблему хлусні ўспрымаюць вельмі сур'ёзна. Не ведаючы, як паводзіць сябе ў адносінах да дзіцяці, якое іх падманула, яны губляюцца. Яны разрываюцца ад супрацьлеглых пачуццяў — гневу і віны, адказнасці і жадання пакараць манюку, адначасова імкнучыся праігнараваць падман. Ступень засмучэння бацькоў, калі тыя даведваюцца пра няшчырасць дзіцяці, амаль не залежыць ад таго, хавае яно праўду або скажае яе. Куды большае значэнне мае матыў хлусні (чаму дзіця падманула) і яе наступствы (на каго і як хлусня паўплывала). Многія дарослыя адчуваюць сябе спакайней, калі разумеюць, чаму дзіця гэтак зрабіла. Усведамленне матыву дапамагае ім прыняць рашэнне, як сябе паводзіць надалей, каб дзіця не зманіла ім зноў.

Вядома, у падмане ёсць і шмат адмоўных аспектаў. Калі нас ашуквае блізкі і любімы чалавек, сябар, член сям'і — вельмі цяжка, а часам і балюча даведацца прычыну падобных учынкаў, яны выклікаюць горыч і крыўду за сябе і за таго, хто сабе гэта дазволіў. Чаму хлусяць дарослыя людзі? Мана для іх — натуральны сродак пазбегнуць пакарання за нядобры ці проціпраўны ўчынак. Акрамя таго, хлусня можа быць першым крокам у пошуках права на асабістую незалежнасць. І звязана гэта з усё тым жа дзяцінствам, адкуль мы "ўсе родам". Уявіце сітуацыю: жыве звычайная сям'я — бацька, маці, сын. У доме — сярэдні дабрабыт, бацька забяспечвае сваю сям'ю і, натуральна, хоча, каб і сын вырас моцным, валявым чалавекам, з самага дзяцінства пачынае прывучаць хлопчыка да сістэмы "жорсткага" выхавання, рыхтуючы яго да будучых цяжкасцей. "Рабі, як я...", "Будзь, як тата!" А дзіця — яшчэ малое, яму вельмі цяжка дакладна выконваць усе патрабаванні бацькі. І каб адпавядаць зададзенаму ўзроўню выхавання, іншымі словамі, "узяць планку", якой у рэальнасці яно не заўсёды адпавядае, часам даводзіцца гаварыць няпраўду. "Зрабіў?" — пытаецца бацька. "Зрабіў", — адказвае сын. "Чаму ты схлусіў?" — разабраўшыся ў сітуацыі, высвятляе бацька. А сын маўчыць. Чаму? Ды таму, што інакш будуць кпіны, прыніжэнне, крыўдныя словы, а можа быць, і пакаранне.

У дзяцінстве падман — гэта абарона ад дарослых. "Скажы праўду!", — крычыць над малым строгая маці, трымаючы ў руках рэмень. "Скажы, а то будзе горш!" А малое, скамянеўшы ад страху, думае: "Не-е-е, горш будзе, калі я скажу яе... праўду".

Матывы хлусні могуць быць рознымі: пазбегнуць пакарання, пастарацца атрымаць нешта, абараніць сяброў, сябе ці іншага чалавека ад непрыемнасцей, заваяваць прызнанне ў вачах знаёмых, не ствараць няёмкіх сітуацый, пазбегнуць сораму, адстаяць асабістае жыццё, сваю ўласнасць, даказаць сваю перавагу над тым, у чыіх руках улада.

Сітуацыі з падманам здараюцца даволі часта і ў падлеткавым узросце, калі патрабаванні і каштоўнасці дарослых і бацькоў не супадаюць з жаданнямі пасталелага дзіцяці любіць сябе такім, якое яно ёсць, як і з цалкам натуральным імкненнем, каб яго любілі і паважалі іншыя людзі. А для гэтага трэба пастаянна адпавядаць нейкаму ідэалу, узору, а рэальнасць — іншая. У падлетка не ўсё атрымліваецца як трэба, ён не ўсё можа, яшчэ не зусім дарослы. А каб заняць сваё месца ў дарослым свеце, трэба гэтаму месцу адпавядаць. І калі жаданае не супадае з рэальным, тут і пачынаецца поле для фантазіі, выдумкі і, як кажуць, "мора хлусні", а гэта — усё тая ж абарона ад завышаных патрабаванняў.

Ці адрозніваюцца чым-небудзь дзеці-манюкі ад шчырых дзяцей? Адназначна адказаць складана. Хлусы часта маюць праблемы ў сямейных адносінах, у стасунках са знаёмымі, ды і іх асобасныя характарыстыкі — не заўсёды станоўчыя.

Сярод тых, хто маніць, у параўнанні з сумленнымі дзецьмі, аказалася больш такіх, чый IQ (каэфіцыент інтэлекту) быў ніжэйшы за сярэдні. Каля трэці дзяцей групы з самым нізкім IQ, IQ якіх быў самым высокім, не схлусіў ніхто. У інтэрвале паміж гэтымі крайнімі паказчыкамі выявілася тэндэнцыя — чым вышэйшы IQ, тым ніжэйшы працэнт ілгуноў.

Чаму адораныя дзеці менш хлусяць? Магчыма, ім гэта проста не патрэбна. Яны ведаюць, што валодаюць дастатковымі здольнасцямі, каб атрымаць добрыя адзнакі без усялякага ашуканства; маючы талент у якой-небудзь сферы, яны менш схільныя да падману ў сітуацыях, калі іх адоранасць гарантуе ім поспех.

Псіхолаг Роджэр Бертан, які вывучаў праблемы няшчырасці на працягу апошніх 25 гадоў, сцвярджае: "Залежнасць шчырасці ад інтэлекту абмежавана сферай школьнай паспяховасці і тэстаў, калі засвоены раней вопыт няўдач заахвочвае некаторых дзяцей з нізкім IQ да круцельства. Няшчырасць для гэтых дзяцей з'яўляецца сродкам дабіцца таго, што яны ўжо не разлічваюць дасягнуць сумленна".

Хартшан і Мэй, амерыканскія псіхолагі, выказалі меркаванне, што адораныя дзеці ў большай сваёй ступені здольныя прадбачыць непрыемнасці, звязаныя з выкрыццём падману. Ім не ўдалося праверыць гэта, аднак даследаванне, выкананае іншымі вучонымі, пацвердзіла правільнасць іх гіпотэзы. Адораныя дзеці ў сітуацыі павышанай рызыкі паводзілі сябе больш сумленна.

У дзяцей-ілгуноў і сябры звычайна хлусяць. Гэтая залежнасць — асабліва моцная сярод сяброў-аднакласнікаў.

Калі здольнасці дзіцяці бліжэй да сярэдніх, у школе ў яго ўзнікае больш спакусаў, асабліва пры ўмове, што вы патрабуеце ад яго высокіх адзнак, а ў школе — высокі дух канкурэнцыі. Сказанае не азначае, што дзіця абавязкова павінна маніць ці ашукваць, але перадумоў для падобных паводзін у яго сапраўды больш.

Ці з'яўляюцца дзеці, якія хлусяць, менш сацыяльна прыстасаванымі і ці служыць падман першым крокам да асацыяльных паводзін? Апошнія даследаванні замежных псіхолагаў пераканаўча прадэманстравалі, што мана і асацыяльная непрыстасаванасць — усё ж істотна ўзаемазвязаны.

Было выяўлена, што два віды дрэннай сацыяльнай адаптацыі — гэта дэвіянтныя ("кепскія") паводзіны і схільнасць да агрэсіі, для якіх хлусня найбольш характэрная. Так, у адным даследаванні было выяўлена, што 65 працэнтаў дзяцей з "кепскімі" паводзінамі з'яўляюцца, на думку знаёмых, ілгунамі, у той час як сярод неўротыкаў доля хлусаў не перавышае 13 працэнтаў. Дзеці, схільныя да падману, часцей ужываюць алкаголь і наркотыкі, часцей заводзяць сумніўных прыяцеляў, робяць падпалы, а калі іх застаюць на месцы здарэння — звальваюць віну на іншых.

Выяўлена, што дрэнна адаптаваныя дзеці любога ўзросту маняць часцей, чым дзеці з беспраблемнай кантрольнай групы. Асабліва яскрава гэта праявілася ў групе шаснаццігадовых. Сярод дрэнна адаптаваных дзяцей каля 90 працэнтаў хлопчыкаў і амаль 70 працэнтаў дзяўчынак хлусілі. У адрозненне ад гэтага ў кантрольнай групе падманшчыкі складалі менш за 20 працэнтаў.

Даследаванні ўстанавілі, што хлусні часта спадарожнічаюць крадзеж, наркаманія і ўдзел у бойках.

Практычна ўсе даследаванні праяў маны і сацыяльнай дэзадаптацыі звязаны з адной сур'ёзнай праблемай — з тым, што псіхолагі называюць эфектам арэолу. Маецца на ўвазе, што калі вам пра якога-небудзь чалавека вядома нешта добрае ці дрэннае, вы хутчэй будзеце лічыць, што ён валодае і іншымі добрымі ці дрэннымі рысамі.

У школе эфект арэолу праяўляецца так. Напрыклад, настаўнік не можа справіцца з вучнем, які не слухае на ўроках, б'ецца, крадзе чужыя рэчы, агрызаецца ў адказ на заўвагі. І нават калі настаўнік ні разу не злавіў яго на падмане, ён, хутчэй за ўсё, лічыць яго яшчэ і хлусам. Эфект арэолу прымушае настаўніка ўважліва назіраць за такім дзіцем — і верагоднасць папасціся ў тым выпадку, калі яно сапраўды ашуквае, для вучня значна ўзрастае. А вось хлусня "добрага" дзіцяці, хутчэй за ўсё настаўнікам застанецца незаўважанай.

З усяго сказанага вынікае, што мана — хутчэй, вынік, а не прычына сацыяльнай дэзадаптацыі. Так ці інакш цяга да ашуканства — паганая рыса. Калі хлуслівасць у дзіцяці сталася звычкай, неад'емнай прыкметай яго паводзін, то наспеў час высветліць прычыну гэтага.

Трэба ўлічваць і такую магчымасць: ці не выклікаецца хлусня дзіцяці вашымі паводзінамі? Магчыма, вызначаныя вамі рамкі — занадта вузкія? Ці імкнецеся вы ва ўсім абараніць і засцерагчы дзіця? Ці не ўмешваецеся вы звыш меры ў яго інтымны свет? Ці не хлусіце вы самі на вачах у малога, неўпрыкмет паказваючы, што мана — то ж звычайная справа. Патлумачце яму, як няшчырасць разбурае давер і як цяжка людзям жыць разам, калі яны не давяраюць адзін аднаму. Пераканайцеся, што дзіця разумее, што вы самі не прымаеце хлусні і чаму вы зрабілі такі маральны выбар.

Няма нічога дзіўнага, што ў дзяцей-ілгуноў і бацькі часта падманваюць. Кепскі прыклад бацькоў не вычэрпваецца відавочнай хлуснёй, мана можа быць такой незаўважнай, што бацькі нават не надаюць ёй значэння. Схлусіць супрацоўніку ДАІ, які спыніў машыну, апраўдаць па тэлефоне сваё спазненне выдуманай прычынай — усе гэтыя выпадкі настолькі будзённыя, што праходзяць не заўважанымі для саміх дарослых. Матывы бацькоў — пазбегнуць пакарання, пачуцця сораму або дабіцца таго, чаго іншым шляхам атрымаць складана. Але ж дзеці гавораць няпраўду па тых жа прычынах, і ў немалой ступені вучацца яны гэтаму дома.

Псіхолагі ўстанавілі, што дзеці-хлусы звычайна адчуваюць недахоп бацькоўскай увагі. Важна і тое, што наяўнасць абодвух бацькоў не дапамагала, калі адносіны ў сям'і склаліся дрэнныя. Нешчаслівыя сем'і нічым не адрозніваліся ад няпоўных і ў плане дзіцячай хлусні былі больш спрыяльнымі, чым сем'і, заснаваныя на ўдалым шлюбе.

Пагаршэнне адносін паміж бацькамі і дзецьмі таксама звязана з хлуслівасцю, прычым гэтая сувязь праяўляецца мацней у тым выпадку, калі дзіця выракаецца маці. Магчыма, добрыя адносіны бацькоў падахвочваюць дзяцей да хлусні, і наадварот, бацькі пачынаюць адмоўна ставіцца да дзяцей з-за таго, што тыя іх падманваюць. Іншымі словамі, не заўсёды знешнія абставіны ўплываюць на дзіця, бывае, што дзіця само стварае адпаведныя ўмовы.

Тады ўзнікае пытанне: а ці не існуе нейкі спадчынны фактар, які прадвызначае хлуслівасць? Была выяўлена пэўная, хоць і няярка выражаная, залежнасць: браты і сёстры схільныя да хлусні прыкладна ў аднолькавай ступені. Паколькі спадчынныя даныя ў дзяцей адных бацькоў вельмі падобныя, можна прызнаць вядомую верагоднасць таго, што хлусня мае і генетычную аснову. Прычым падабенства ступені хлуслівасці ў братоў і сясцёр нават вышэйшае, чым падабенства ўзроўню інтэлекту.

Аднак браты і сёстры жывуць у адным доме, выхоўваюцца ў аднолькавых умовах, так што не абавязкова менавіта спадчыннасць вызначае падабенства ў схільнасці да маны. Імкнучыся выдзеліць уплыў менавіта спадчыннасці, абследавалі сірот, якія больш не пражывалі ў сям'і. Падабенства ў хлуслівасці паміж роднымі братамі і сёстрамі нават у такіх дзяцей заставалася вельмі значным.

Як паводзіць сябе адзінокай маці, як ёй будаваць адносіны са сваім сынам-падлеткам, які больш за іншых схільны да асацыяльных паводзін? Пэўную палёгку прынясе вам веданне таго, што мноства іншых сем'яў сутыкаецца з аналагічнымі праблемамі. Паспрабуйце сярод сваякоў і блізкіх сяброў знайсці сумленнага мужчыну, які мог бы аказваць станоўчы ўплыў на ваша дзіця. Прапануйце праводзіць з сынам больш часу вашаму былому мужу. Калі ж вы і ёсць гэты былы муж, дык памятайце пра той вялізны ўплыў, які вы павінны ці можаце аказаць на свайго нашчадка.

У дзяцей-ілгуноў і сябры звычайна хлусяць. Гэтая залежнасць — асабліва моцная сярод сяброў-аднакласнікаў. У даследаваннях выяўлена, што тыя, хто спісвае ў школе, звычайна сядзяць побач. Вучань, які сядзеў на кантрольнай побач з таварышам, які спісваў, хутчэй за ўсё сам скарыстаецца гэтай магчымасцю ў наступны раз.

Псіхалагічная практыка паказвае, што калі зніжаюцца неабгрунтаваныя патрабаванні — з жыцця дзіцяці, падлетка і дарослага знікае і няпраўда.

Святлана ПАКРОЎСКАЯ,
кандыдат псіхалагічных навук, практычны псіхолаг вучэбнага комплексу гімназія-каледж мастацтваў.

Музейная педагогіка

Заняткі па гісторыі ў музейнай зале

Праца музеяў у галіне музейнай педагогікі — патрабаванне часу. Яна — з'ява актуальная, але яшчэ не пашыраная на Беларусі. Дзейнасць сталічных музеяў у гэтым накірунку толькі пачынаецца.

Адзін з такіх пачынальнікаў — Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі. Музей валодае разнастайнымі калекцыямі: археалагічнай, этнаграфічнай, нумізматычнай, ваенна-гістарычнай, рукапісаў і старадрукаў, выяўленчага мастацтва і інш. У яго фондах захоўваецца больш за 300 тысяч гістарычных і культурных каштоўнасцей, сабрана вялікая калекцыя скарбаў: манет, вырабаў з золата і срэбра.

Асноўнымі наведвальнікамі музея з'яўляюцца вучні сярэдніх школ, гімназій, навучэнцы каледжаў, а таксама студэнты вышэйшых навучальных устаноў. Для вучняў пачатковай школы прапануюцца музейна-педагагічныя заняткі "У гасцях у лялькі Насці" (1 — 2 класы). "Мой буквар" (1 — 2 класы); лекцыі "Біблія. З гісторыі стварэння Кнігі кніг" (1 — 4 класы), "Да зорак Сусвету" (1 — 4 класы), "Скарбы Беларусі" (3 — 4 класы), "Старажытны Менск" (4 клас); тэматычная экскурсія "Наш сучаснік — Францыск Скарына" (1 — 4 класы). Апроч гэтага, для вучняў 4 класа створаны абанентны цыкл экскурсій "Мая Радзіма — Беларусь" (усяго ўключае пяць экскурсій).

Для старшакласнікаў праводзяцца аглядныя і тэматычныя экскурсіі, напрыклад, "Наш сучаснік — Францыск Скарына", "Зброя, вайсковая амуніцыя і час", "Генезіс і семантыка сімвалаў" (усяго іх налічваецца шэсць), чытаюцца лекцыі "Пад стрэхамі продкаў" (5 — 11 класы), "Старажытны Менск" (5 — 11 класы), "Скарбы Беларусі" (5 — 11 класы), "Старонкі мураванай кнігі" (5 — 11 класы), "Мінск на старажытных паштоўках" (6 — 11 класы), "Гербы беларускіх народаў" (7 — 11 класы), "Старажытныя абярэгі чалавека" (7 — 11 класы), "З гісторыі іканапісу" (9 — 11 класы) і інш.

Навуковымі супрацоўнікамі Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі створана дастаткова шырокая і разнастайная праграма для школьнікаў, якая дазваляе не толькі даведацца пра цікавыя факты нашай гісторыі, але і стаць на некаторы час яе ўдзельнікамі. Вядучым супрацоўнікам навукова-асветніцкага аддзела Надзеяй Гардзееўнай Красуцкай распрацаваны музейна-педагагічныя заняткі па археалогіі для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў, на якіх дзеці знаёмяцца з жыццём старажытных людзей на тэрыторыі Беларусі. Заняткі праводзяцца ў інтэрактыўнай зале і доўжацца 30 — 40 хвілін. Наталля Міхайлаўна Марцінкевіч (загадчык навукова-асветніцкага аддзела) акрэсліла асноўную функцыю музея гісторыі і культуры сёння як выхаваўчую — музей дапамагае выхаваць культурнага чалавека. Дзеці цікавяцца нашай гісторыяй, і наведвальнікі ёсць кожны дзень.

У перспектыве ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі плануецца распрацаваць цэлую выхаваўчую праграму для ўсіх катэгорый наведвальнікаў. А мы пажадаем ім поспехаў!

Вольга ДУБОЎСКАЯ.

Фота Ю.БОНДАРАВА.

Кніга настаўніка

Почырк таленавітага чалавека

Ведаю і сам неаднойчы бачыў, як ён чакаў выхаду ў свет сваёй першай у жыцці паэтычнай кніжкі. І вось у Міколы Камароўскага такая падзея адбылася — яна выйшла з дапамогай двух аршанскіх грамадскіх фарміраванняў. Я трымаю яе ў руках з яго дароўным надпісам і таксама радуюся за яго.

Настаўніка беларускай мовы і літаратуры сярэдняй школы № 8 Мікалая Іванавіча Камароўскага добра ведаюць на Аршаншчыне: ён працуе тут з 1972 года пасля заканчэння філфака Белдзяржуніверсітэта.

Свае вершы Мікола Камароўскі друкаваў у рэспубліканскіх, абласных і мясцовых выданнях, чатырох калектыўных зборніках. А тыя, што сабраны ў яго першай паэтычнай кнізе "Недасказанае", прайшлі праз чытацкую ацэнку (добрую і прыхільную) на старонках "Аршанскай газеты". У іх, без перабольшання скажу, адчуваецца почырк таленавітага чалавека, якому ёсць што сказаць сваім чытачам.

У сярэдняй школе № 8 нядаўна прайшла літаратурная гасцёўня "Паэзія — госця нябесная" з удзелам вучняў-старшакласнікаў. На ёй і адбылася прэзентацыя паэтычнай кніжкі "Недасказанае". Мікалай Іванавіч сам расказваў аб паэзіі і паэтах, чытаў свае вершы, а таксама тых, чыю творчасць асабліва цэніць. Гучалі на імпрэзе і творы знакамітага земляка, былога настаўніка гэтай жа школы Уладзіміра Караткевіча ў выкананні дзесяцікласніцы Марыны Парфёнавай, адзінаццацікласніцы Наталлі Шастаковай, сямікласніцы Наталлі Болдзінай. Папулярную дзіцячую песеньку на словы вядомага беларускага паэта Леаніда Дранько-Майсюка праспявала чацвёртакласніца Наталля Крыжэвіч, пастаянная ўдзельніца ўсіх школьных канцэртаў мастацкай самадзейнасці.

У вершы "Недасказанае", які і даў назву кніжцы, Мікола Камароўскі піша пра тое, што хвалюе, бадай, усіх, хто ставіцца да жыцця асэнсавана, імкнучыся спасцігнуць яго сутнасць:

Непачутае і няўбачанае,
Несустрэтае, непражытае,
Нераскрытае, нерастрачанае —
Чым бы сталі ў жыцці мне,
скажыце?

На гэтыя пытанні пакутліва шукаюць адказы і самі пісьменнікі, і літаратуразнаўцы. Цікавыя назіранні на гэты конт прыводзіць Вольга Козіч у артыкуле "Сучасная літаратура і праўда жыцця, альбо Прыкметы новага ў вечнай праблеме характару", надрукаваным у часопісе "Полымя" (№ 11 за 2000 год): "Жаданне спрасціць іншых, абвінаваціць у сумным, нудотным жыцці-цягамоціне вынікае ад непаўнавартаснасці сваёй асобы, ад унутранай закамплексаванасці. Галоўнае для многіх такіх герояў — прынізіць іншых, каб самому ўзвысіцца, няхай сабе толькі ва ўласных вачах".

Мяркуючы па творчасці і Міколы Камароўскага, і творцаў больш знаных у нашай літаратуры, цяперашні пісьменнік, можна сказаць, нешматслоўны. Заўважаю гэта і па творах апошняга часу нашага земляка Янкі Сіпакова. У падборцы невялікіх навел і лірычных мініяцюр "Паміж сонцам і дажджом" (часопіс "Маладосць", № 11 за 1999 год) ён пераконвае і нас, і сябе вось у чым: "У сапраўднага пісьменніка павінен быць цікавым не толькі кожны твор, але і кожны сказ у гэтым творы. І нават каб кожнае слова было ў ім свежым, арыгінальным, як кажуць, "росным", што таксама, ці чуеце, не было б залішнім".

На такі роздум навяла мяне прэзентацыя паэтычнай кнігі "Недасказанае" Міколы Камароўскага, прадмову да якой страсна-эмацыянальна напісаў яго сябра, дырэктар сярэдняй школы № 22, старшыня Аршанскай гарадской арганізацыі Таварыства беларускай мовы Юры Нагорны, яшчэ раз пацвердзіўшы, што паэтычнае слова Міколы Камароўскага сапраўды з цікавасцю гучыць у школьных класах і студэнцкіх аўдыторыях, на выступах у абарону роднага слова.

Мікалай МАРКЕВІЧ,
намеснік рэдактара "Аршанскай газеты".

Спорт

Гасцінныя гаспадары

Спартсменаў з сямі краін свету сабраў міжнародны шашачны фестываль "Мінск-2001". Дзевяць дзён змагаліся ўдзельнікі ў трох турнірах — гросмайстарскім, жаночым і адкрытым — па міжнародных (стаклетачных) шашках. Гаспадары павяліся гасцінна.

У гросмайстарскім турніры лепшымі сталі госці. Першынстваваў расіянін Андрэй Калмакоў, выпускнік беларускага Інстытута фізічнай культуры. Другое і трэцяе месцы заваявалі галандзец Эрно Просман і літовец Юсцінас Янкунас, а чацвёртым стаў Андрэй Валюк з Гродна.

У жаночым турніры з роўнай сумай ачкоў (па 10 з 14) першае месца раздзялілі Надзея Дружыніна з Малдовы, украінка Вольга Рэйніш і мінчанка Ірына Пашкевіч.

Пераможцам адкрытага турніру стаў малады майстар, выпускнік БДУ, мінчанін Андрэй Маісееў. Прызёрамі сталі і яго землякі Ігар Толсцік і Ігар Цярэшка.

Трэба адзначыць і паспяховае выступленне юных удзельнікаў турніру: 13-гадовага Ігара Міхальчанкі з Ваўкавыска і 14-гадовай мінчанкі Светы Гарбачэнка. Дарэчы, васьмікласнік сярэдняй школы № 7 Ігар Міхальчанка па рускіх шашках з'яўляецца... чэмпіёнам Беларусі сярод мужчын. Ён удзельнічаў і ў маланкавым турніры памяці ахвяр Вялікай Айчыннай вайны, дзе саступіў толькі міжнароднаму гросмайстру Аркадзю Плакхіну, стаўшы сярэбраным прызёрам.

У гэтым турніры сваёй хуткасцю цікавасць выклікала і сустрэча чэмпіёнаў рэспублікі з розніцай у 50 гадоў — Ігара і аўтара гэтых радкоў: партыя доўжылася ўсяго восем хвілін.

Вільям АСТРЫНСКІ.

Свята ў парку

У нядзелю (15 ліпеня) у сталічным парку імя Чалюскінцаў прайшло штомесячнае ў сезоне спартыўнае свята "Бяжы, пасміхаючыся!"

Сярод школьнікаў у бегу на 1000 метраў абсалютна лепшыя вынікі паказалі шасцікласнікі Ігар Іванцоў і Вольга Макаранка. На гэтай жа дыстанцыі ў заездзе выступалі інваліды-калясачнікі, пераможцы міжнародных спаборніцтваў інвалідаў па танцах.

У галоўным забегу на дзве мілі (3218 метраў) з абсалютна лепшым вынікам сярод мужчын і жанчын першынствавалі Ігар Макавец і Ала Панкратовіч. Усе, хто адолеў свае дыстанцыі, былі ўзнагароджаны салодкімі прызамі, а пераможцы і прызёры сваіх узроставых груп — дадатковымі ўзнагародамі. 5 жніўня — чарговы прабег па прысадах парка.

Вільям АСТРЫНСКІ.

Праграма тэлеперадач на тыдзень

ПАНЯДЗЕЛАК, 23 ЛІПЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 "Раніца" на Славянскім базары ў Віцебску".
7.00, 9.00, 1.00, 13.00, 15.00 (з сурдаперакладам), 18.00, 0.55 Навіны.
7.10 "Раніца" на Славянскім базары ў Віцебску".
8.00 Рэзананс.
9.15 "Марская паліцыя".
10.10 Тэлебарометр. Прагноз надвор'я.
10.30 Здароўе. Тэлечасопіс.
11.15 "Чалавек мора".
12.05 "Пакахонтас". Мультсерыял.
13.10 М. Зудзіна і Н. Стоцкі ў меладраме "Валянцін і Валянціна".
14.35 Урокі Н. Наважылавай.
15.10 Фільм — дзецям. "Чароўная гісторыя".
16.45 Мультфільм.
17.05 "Марская паліцыя".
18.20 Зона Ікс.
18.30 "Тайныя спружыны палітыкі". Аўтарская праграма Ю. Азаронка.
18.55 "Чалавек мора".
19.50 Дзённік X Міжнароднага фестывалю "Славянскі базар у Віцебску-2001".
20.10 Калыханка.
20.30 Панарама. Інфармацыйны канал.
21.00 "Сарочынскі кірмаш" у гасцях у "Славянскага базара ў Віцебску-2001". Гала-канцэрт майстроў мастацтваў Украіны. Трансляцыя з Віцебска.
0.30 Стадыён.

ГРТ

8.00, 11.00 (з сурдаперакладам), 17.00, 22.30 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 Поле цудаў.
10.20 Дакументальны дэтэктыў. "Медныя грошы". Справа 2001 года.
10.50 Бібліяманія.
14.40 "Пакемон".
15.00 Прэм'ера. "Вялікае мыццё" з Андрэем Малахавым.
16.00 Прэм'ера серыяла "Сабачая справа".
17.00 Вячэрнія навіны.
17.20 Выратавальнікі. Экстранны выклік.
17.55 "Паветраныя замкі".
19.00 Чакай мяне.
20.00 Час.
20.40 "Закон джунгляў". Дакументальны серыял.
21.35 "Сакрэтныя матэрыялы" ("X-files").
22.50 "На футболе" з Віктарам Гусевым.
23.30 Камедыйны серыял "Поўная бяспека".

РАСІЯ

7.00, 8.00, 10.00, 16.006 19.00 Весткі.
7.15 "Ну, пачакай!", "Арэлі". Мультфільмы.
7.30 "Масква—Мінск".
7.45 "Праваслаўны каляндар".
7.50 "Дзяжурная часць"
8.15 "Два раялі". Музычна-забаўляльная праграма.
9.00 Мая сям'я.
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 Дзерэк Дэ Лінт і Марына Уладзі ў тэлефільме "Абпалены бераг".
18.00 "Канікулы з "Аншлагам".
19.30 Весткі-Масква.
19.50 Дэтэктыў па панядзелках. Георгій Мартынюк, Леанід Каневскі і Эльза Леждзей у серыяле "Следства вядуць знатакі". Справа 10 "Удар у адказ". 3-я серыя.
21.40 Чэмпіянат свету па водных відах спорту. Перадача з Японіі.
1.50 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05, 11.30, 13.30, 17.30, 19.30, 23.00 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7..40 "Талісман". Маст. фільм.
8.40 "Гісторыя рускага маёнтка". Грот у Кускове.
9.20 Тым часам.
9.45 Замежнае дакументальнае кіно. "Харaство Гершвіна".
10.40 "Бланш".
11.40 "Тэатральная дынастыя". Аўтарская праграма У. Лакшына.
13.00 І. Стравінскі. Сімфонія псалмоў для хору і аркестра. Дырыжор У. Співакоў.
13.45 "Алівер Твіст". Мультфільм.
15.00 Навіны.
15.10 Кіно—дзецям. "Прыгоды швейцарскай сям'і Робінсан".
15.50 "Музычныя дамы". Святаслаў Рыхтэр.
16.15 Архітэктурная галерэя.
16.25 "Улада факта".
16.40 "Бланш".
17.40 "З канцэртнай залы". Арыі з опер замежных кампазітараў у выкананні Н. Усенбаевай і БСО. Дырыжор В. Понькін.
18.15 Астравы. Гаянэ Хачатуран.
19.10 "Вячэрняя казка".
19.50 І. Друцэ "Вяртанне на кругі свае". Спектакль Акадэмічнага Малага тэатра Расіі. 1-я частка.
21.25 Пасля навін...
21.45 І. Друцэ "Вяртанне на кругі свае". Частка 2-я.

НТБ

5.00, 6.00, 7.00 "Сёння раніцай". Інфармацыйная праграма.
5.15, 6.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.35, 7.30 Крымінал.
5.30, 6.50 Вялікія грошы.
5.40, 7.20 У запас.
5.50, 6.25, 7.40 Карданны вал.
7.50 Дог-шоу "Я і мой сабака".
8.25 Служба выратавання.
9.00, 1.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.25 "Вечны кліч". 3-я серыя. Фільм 1-ы.
11.30 "Вечны кліч". 4-я серыя. Фільм 1-ы.
13.30 Стары тэлевізар.
14.40 Лялькі.
15.35 Крымінал.
15.50 Пета Уілсан у баевіку "Яе звалі Нікіта".
16.55 Генадзь Хазанаў. "Жыў быў я.." 6-я праграма.
18.35 Крымінал.
19.05 "Граф Монтэ-Крыста".
20.15 "Крымінальная Расія". "Уцёкі з Крызоў". 1-я серыя.
21.50 Баявік "Трое".
23.00 Крымінал.
23.20 Уільям Фарсайт і Том Амандэс у вострасюжэтным серыяле "Недатыкальныя".

СТБ

6.00 "Сімба-футбаліст".
6.30, 16.30 "Прыгода палявога мышаняці".
7.00 Музыка на СТБ.
7.45, 19.00 "Выпадковы сведка".
8.30 "Віртуальны свет".
8.45 Трагікамедыя "Сэм і я".
10.35 Інфармацыйная праграма "168 гадзін Мінска".
11.05 "Ілюзіён". Дзірк Богард і Брыжыт Бардо ў камедыі "Доктар на моры".
13.30, 17.30, 19.30 Навіны СТБ.
13.45 "Пляж".
14.45 "Сакрэтныя матэрыялы".
16.00 "Д'яблік".
17.00 "Дракоша і кампанія".
17.45 "Па напрамку". Музычна-забаўляльная праграма.
18.00 "Раузан".
19.45 Мінск на скрыжаванні стагоддзяў.
20.00 "МЭШ".
20.30 Навіны "СТБ-24 гадзіны".
20.45 "Вечарніца".
21.00 "Дзень нараджэння Буржуя".
22.15 Трылер "Няма дзе схавацца".
0.15 "Віртуальны свет".
0.30 Футбольны кур'ер.
0.45 "Па напрамку".
1.00 навіны СНД.

АЎТОРАК, 24 ЛІПЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАНЕ

6.30 "Раніца" на "Славянскім базары ў Віцебску".
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 15.00 (з сурдаперакладам), 18.00, 23.55 Навіны.
7.10 "Раніца" на "Славянскім базары ў Віцебску".
8.05 "Марская паліцыя".
9.10 "Маленькія Эйнштэйны".
9.35 Стадыён.
10.05 Дак. серыял "Гарады свету". Фільм "Сайгон".
10.30 "Вялікія жанчыны стагоддзя". Джэйн Фонда.
11.15 "Чалавек мора".
12.05 Тэленавігатар.
12.30 Арсенал. Праграма пра армію.
13.15 "Апошні дзюйм". Маст. фільм.
14.40 Дак. серыял "Скарбы сусветнай культуры".
15.10 "Казкі бацькі Кастора".
15.20 "Усе на арбіту!".
15.35 "Маленькія Эйнштэйны".
16.00 Мультфільм.
16.10 Прыгодніцкі серыял "Кавінгтон Крос".
17.05 "Марская паліцыя".
18.20 Зона Ікс.
18.30 "Масква—Мінск".
18.55 "Чалавек мора".
19.50 Дзённік X Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску-2001".
20.10 Калыханка.
20.30 Панарама. Інфармацыйны канал.
21.00 "Славянскі базар у Віцебску-2001". Міжнародны конкурс маладых выканаўцаў эстраднай песні "Віцебск-2001" (дзень другі). Трансляцыя з Віцебска.
23.00 Спорт-кур'ер.
23.10 Ток-шоу "Будні". "Беларускі шоу-бізнес".

ГРТ

8.00, 11.00 (з сурдаперакладам), 17.00, 22.30 Навіны.
8.15 "Паветраная замкі".
9.15 Чакай мяне.
10.20 Смехапанарама Яўгена Петрасяна.
10.50 Бібліяманія.
15.00 Прэм'ера. "Вялікае мыццё" з Андрэем Малахавым.
16.00 "Сабачая справа".
17.20 Дзікія зоркі Галівуда.
17.50 "Паветраныя замкі".
18.50 Дэтэктыўны серыял Юліяна Сямёнава "Працістаянне". 1-я серыя.
20.00 Час.
20.40 Міхаіл Глузскі ў баевіку "Рускія браты".
22.05 "Жалезныя мазгі". Спецрэпартаж.
22.50 Праграма "Цывілізацыя".
23.20 Камедыя з сюрпрызам "Манашкі ва ўцёках".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 16.00, 19.00 Весткі.
8.15 "Два раялі".
9.00 Мая сям'я.
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 Дзерэк Дэ Лінт і Марына Уладзі ў тэлефільме "Абпалены бераг".
18.00 "Канікулы з "Аншлагам".
19.30 Весткі —масква.
19.50 Вячэрні сеанс. Прэм'ера. Марк Даксхас у баевіку "Дыверсія".
21.50 Чэмпіянат свету па водных відах спорту. Перадача з Японіі.
22.00 Весткі+Падрабязнасці.
22.30 Весткі-Масква.
22.40 X Міжнародны фестываль мастацтваў "Славянскія базар у Віцебску". Гала-канцэрт майстроў мастацтваў Украіны.
0.05 Дзённік X Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар".
0.15 Чэмпіянат свету па водных відах спорту. Перадача з Японіі.

КУЛЬТУРА

7.05, 11.30, 13.30, 17.30, 19.30, 23.00 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "Пацалунак Мэры Пікфард". Маст. фільм.
8.40 "Успаміны пра сярэбраны век". Чытае А. Дзямідава.
9.20 "Кансіліум". Навукова-папулярная праграма на медыцынскія тэмы.
9.45 Замежнае дак. кіно. "Канец мары".
10.40 "Бланш".
11.40 "Чалавек тэатра". Аўтарская праграма В. Лакшына.
12.35 Д. Шастаковіч. Сімфонія 10. Дырыжор В. Сінайскі.
13.45 "Крама старажытнасцяў". Мультфільм.
15.00 Навіны.
15.10 Кіно—дзецям. "Прыгоды швейцарскай сям'і Робінсан".
15.35 "Канец дарогі". Дак. фільм.
16.15 "Бачу цэль!". Тэлечасопіс.
16.40 "Бланш.
17.40 Звышнавука. "Тэхнічныя наркавойны".
18.05 XX стагоддзе. Выбранае. "Ігар Ільінскі. Жыццё артыста".
18.55 "Вячэрняя казка".
19.05 "Ох, ужо гэтыя дзеткі".
19.50 "І агонь, і полымя".
20.45 Пасля навін.
21.05 "Нікіцінскія вечары".
21.30 "На парозе жыцця". Маст. фільм.

НТБ

5.00 Сёння раніцай.
5.00, 6.00, 7.00 "Сёння раніцай".
5.15, 6.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.35, 7.30 Крымінал.
5.30, 6.50 Вялікія грошы.
5.40, 7.20 У запас.
5.50, 6.25, 7.40 Карданны вал.
7.50, 19.05 "Граф Монтэ-Крыста".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.25, 21.50 "Баявік "Трое".
10.25 Крымінал. "Чыстасардэчнае прызнанне".
11.30 "Вечны кліч". 5-я серыя. Фільм 1-ы.
13.30 Стары тэлевізар.
14.45 У запас.
15.35, 18.35, 23.00 Крымінал.
15.50 "Яе звалі Нікіта".
17.00 Генадзь Хазанаў. "Жыў быў я...". 7-я праграма.
20.15 Зусім сакрэтна. Інфармацыя да роздуму.
23.20 "Недатыкальныя."

СТБ

6.00 "Сімба-футбаліст".
6.30, 16.30 "Прыгоды палявога мышаняці".
7.00 Аўтапанарама.
7.20 Музыка на СТБ.
7.45 "Выпадковы сведка".
8.30 Навіны СНД.
8.45 Трылер "Няма дзе схавацца".
10.35 "Віртуальны свет".
10.45 "Скрыжаванне".
11.05, 0.30 Шпіёнскі трылер "Сонца ў зеніце".
13.30 Навіны СТБ.
13.45 "Пляж".
14.45 "Дзень нараджэння Буржуя".
16.00 "Д'яблік".
17.00 "Дракоша і кампанія".
17.30 Навіны СТБ.
17.45 "Віртуальны свет".
18.00 "Раузан".
19.00 "Выпадковы сведка".
19.30 Навіны СТБ.
19.45 Мінск на скрыжаванні стагоддзяў.
20.00 "МЭШ".
20.30 Інфармацыйна-аналітычная праграма "Тэма дня".
20.45 "Вечарніца".
21.00 "Дзень нараджэння Буржуя".
22.10 Дэтэктыў "Спатканне са смерцю".
0.15 Аўтапанарама.
2.40 Забаўляльная праграма "Сінія старонкі".

СЕРАДА, 25 ЛІПЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 "Раніца" на "Славянскім базары ў Віцебску".
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 15.00 (з сурдаперакладам), 18.00, 20.00 Навіны.
7.10 "Раніца" на "Славянскім базары ў Віцебску".
8.00, 17.05 "Марская паліцыя".
8.45 Пісьмовы экзамен па беларускай (рускай) мове і літаратуры ў вышэйшыя навучальныя ўстановы.
9.10, 15.35 "Маленькія Эйнштэйны".
9.35 Сутнасць. Духоўная праграма.
10.05 Дак. серыял "Гарады свету". "Бангкок".
10.35 "Вялікія жанчыны стагоддзя". Грэйс Келі.
11.15 Маст. фільм "Плюмбум, ці Небяспечная гульня".
12.45 Фільмы братоў Люм'ер.
13.15 Э. Вітарган у фільме "Трывожная нядзеля".
14.40 Дак. серыял "Скарбы сусветнай культуры".
15.10 "Казкі бацькі Кастора".
15.20 "Усе на арбіту!".
16.00 Мультфільм.
16.10 "Кавінгтон Крос".
18.20 Зона Ікс.
18.30 Гадзіна прафесіянала.
19.00 "Славянскі базар у Віцебску-2001". Урачысты канцэрт, прысвечаны дружбе брацкіх народаў Беларусі, Расіі, Украіны. Трансляцыя з Віцебска.
21.00 Панарама.
21.30 Футбол. Ліга чэмпіёнаў. Кваліфікацыйны раунд. "Славія" (Мазыр) — "Інтэр" (Браціслава).
23.00 "Славянскі базар у Віцебску-2001". "Сёння ў нашым доме свята". Гала-канцэрт майстроў мастацтваў Беларусі.

ГРТ

8.00, 11.00 (з сурдаперакладам), 17.00, 22.30 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 Дэтэктыўны серыял "Працістаянне". 1-я серыя.
10.15 Пакуль усе дома.
10.50 Бібліяманія.
15.00 Прэм'ера. "Вялікае мыццё" з Андрэем Малахавым.
16.00 "Сабачая справа".
17.20 Чалавек і закон.
17.50 "Паветраныя замкі". (Заключная серыя).
18.50 "Працістаянне" 2-я серыя.
20.00 Час.
20.40 Летняя камедыя. "Вялікі бізнес".
22.50 Рускі экстрым.
23.30 Ален Дэлон у дэтэктыве "Як бумеранг".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 16.00, 19.00 Весткі.
8.15 "Два раялі". Музычна-забаўляльная праграма.
9.00 Мая сям'я.
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 Дзерэк Дэ Лінт і Марына Уладзі ў тэлефільме "Абпалены бераг".
18.00 "Канікулы з "Аншлагам".
19.30 Весткі-Масква.
19.50 Любоў Палішчук і Анатоль Кузняцоў у вострасюжэтным фільме "Стамбульскі транзіт".
21.35 Чэмпіянат свету па водных відах спорту. Перадача з Японіі.
22.00 Весткі+Падрабязнасці.
22.30 Весткі-Масква.
22.40 X Міжнародны фестываль мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску". Конкурс маладых выканаўцаў эстраднай песні. Старшыня журы А.Б. Пугачова.
0.35 Чэмпіянат свету па водных відах спорта. Перадача з Японіі.
1.35 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05, 11.30, 13.30, 17.30, 19.30, 23.00 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "Лялька з мільёнамі". Маст. фільм.
8.45 "У свеце басняў". "Суніцы пад снегам". Мультфільм.
9.10 Звышнавука.
9.40 Замежнае дак. кіно. "Тайны востраў".
10.40 "Бланш".
11.40 "Жанчына і чацвёра яе мужчын". Маст. фільм.
13.05 І.-С. Бах — Рывіліс. Чакона. Дырыжор М. Гаранштэйн.
13.45 "Шайбу, шайбу!", "Матч-рэванш", "Як качаня-музыкант стала футбалістам". Мультфільмы.
14.35 В. Шукшын "Мікраскоп". Выконвае М. Ульянаў.
15.00 Навіны.
15.10 Кіно—дзецям. "Эн з маёнтка "Зялёныя дахі".
15.35 "Архангельскія навелы".
15.50 "Ноу-хау". Тэлечасопіс.
16.05 Штрыхы да партрэта мастака. Андрэй Красулін.
16.30 Усе суры карана.
16.40 "Бланш".
17.40 А. Глазуноў. Канцэрт для скрыпкі з аркестрам.
18.05 Залатьі п'едэстал. Міхаіл Варонін.
18.30 Магія кіно.
18.45 "Сёе-тое..., ці Тбіліскі "Тэатральны падвал".
19.10 "Вячэрняя казка".
19.15 "Ох, ужо гэтыя дзеткі".
19.50 "І агонь, і полымя".
20.45 Пасля навін...
21.05 Абсерваторыя.
21.50 "Геры Фул". Маст. фільм.

НТБ

5.00, 6.00, 7.00 "Сёння раніцай".
5.15, 6.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.35, 7.30 Крымінал.
5.30, 6.50 Вялікія грошы.
5.40, 7.20 У запас.
5.50, 6.25, 7.40 Карданны вал.
7.50, 19.05 Гадзіна серыяла. "Граф Монтэ-Крыста".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.25, 21.50 Баявік "Трое".
10.30 "Асяроддзе". Экалагічная праграма.
11.25 "Вечны кліч". 6-я серыя. Фільм 1-ы.
13.30 Стары тэлевізар.
14.45 У запас.
15.35, 18.35, 23.00 Крымінал.
15.50 "Яе звалі Нікіта".
17.00 Генадзь Хазанаў. "Жыў быў я...". 8-я праграма.
20.15 "Расліннае жыццё". Праграма Паўла Лабкова.
23.20 серыял. "Недатыкальныя".

СТБ

6.00 "Сімба-футбаліст".
6.30, 16.30 "Прыгоды палявога мышаняці". Заключная серыя.
7.00 "Сімпсаны".
7.30 Музыка на СТБ.
7.45, 19.00 "Выпадковы сведка".
8.30 Навіны СНД.
8.45 Прыгодніцкі фільм "Гара Грызлі".
10.35, 17.45 "Віртуальны свет".
10.45 Інфармацыйна-пазнавальная праграма "Еўропа сёння".
11.05, 0.30 Камедыя "Загарніце мне норку".
12.50 "Клуб "Белы папугай".
13.30 Навіны СТБ.
13.45 "Пляж".
14.45, 21.00 "Дзень нараджэння Буржуя".
16.00 "Д'яблік".
17.00 "Дракоша і кампанія".
17.30 Навіны СТБ.
18.00 "Раузан".
19.30, 20.30 Навіны "СТБ-24 гадзіны".
19.45 Мінск на скрыжаванні стагоддзяў.
20.00 "МЭШ".
20.45 "Вечарніца".
22.10 Дэтэктыўны трылер "Ліхаманка".
0.15 Навіны СНД.

ЧАЦВЕР, 26 ЛІПЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 "Раніца" на "Славянскім базары ў Віцебску".
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 15.00 (з сурдаперакладам), 18.00, 0.40 Навіны.
8.05, 17.05 "Марская паліцыя".
9.10, 15.35 "Маленькія Эйнштэйны".
9.40 Мульцклуб.
10.05 Дак. серыял "Гарады свету". Фільм "Дакар".
1035 "Вялікія жанчыны свету". Сафі Ларэн.
11.15, 18.55 "Чалавек мора".
12.00 Вялікае снеданне.
12.30 Тэлевізійны Дом кіно.
13.10 Маст. фільм "Сабака Баскервіляў". 1-я серыя.
14.25 Дак. серыял "Скарбы сусветнай культуры".
15.10 "Казкі бацькі кастора".
15.20 "Усе на арбіту'".
16.00 Мультфільм.
16.10 Прыгодніцкі серыял "Кавінгтон Крос".
18.20 Зона ікс.
18.30 "Масква-Мінск".
19.50 Дзённік X Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску-2001".
20.10 Калыханка.
20.30 Панарама.
21.00 Урачыстае закрыццё X Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску-2001".
0.30 Спорт-кур'ер.

ГРТ

8.00, 11.00 (з сурдаперакладам), 17.00, 22.30 навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 Дэтэктыўны серыял "Працістаянне". 2-я серыя.
10.20 Чалавек і закон".
10.50 Бібліяманія.
15.00 "Вялікае мыццё" з Андрэем Малахавым.
16.00 "Сабачая справа".
217.20 Гумарыстычная праграма "Самі з вусамі".
17.50 Прэм'ера тэлесерыяла "Зямля кахання".
18.50 "Працістаянне". 3-я серыя.
20.00 Час.
20.40 Эрык Робертс у баевіку "16-ы аддзел".
21.35 Незалежнае расследаванне.
22.50 Чарльз Бронсан у баевіку "Прага смерці-3".
0.25 Разьльная музыка.

РАСІЯ

8.00, 10.00, 16.00, 19.00 Весткі.
8.15 "Два раялі".
9.00 Мая сям'я.
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 Дзерэк Дэ Лінт і Марына Уладзі ў тэлефільме "Абпалены бераг".
18.00 "Канікулы з "Аншлагам".
19.30 Весткі-Масква.
19.50 Рутгер Хауэр у баевіку "Выбух".
21.45 Чэмпіянат свету па водных відах спорту. Перадача з Японіі.
22.00 Весткі+Падрабязнасці.
22.30 Весткі-Масква.
22.40 Х-ы Міжнародны фестываль мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску". Гала-канцэрт зорак Расіі, Украіны і Беларусі.
0.05 Дзённік Х-га Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар".
0.15 Чэмпіянат свету па водных відах спорту. Перадача з Японіі.
1.15 Гарачая дзесятка.

КУЛЬТУРА

7.05, 11.30, 13.30, 17.30, 19.30 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "Волга-Волга". Маст. фільм.
9.20 "Культура па-за граніцамі". Пасольства Венгрыі.
9.50 Замежнае дак. кіно "Цуды і знакі. Свет Умберта Эко".
10;35 "Віхор кветак".
11.40 "Цвіценне несеянага жыта". Маст. фільм.
13.10 "Прыгоды барона Мюнгхаузена".
13.45 "Прыгоды чароўнага глобуса, ці Хітрыкі ведзьмы". Мультфільм.
15.00 Навіны.
15.10 Кіно—дзецям. "Эн з маёнтка "Зялёныя дахі".
15.35 "Кентэрвельскі прывід". Мультфільм.
15.55 Б. Шоу "Смуглявая лэдзі санетаў". Тэлеспектакль.
16.35 "Віхор кветак".
17.40 "Нясучы святло", "Вяртанне". Дак. фільмы.
18.30 "Час музыкі".
18.55 "Восеньскія партрэты". Тацццяна Конюхава.
19.20 "Вячэрняя казка".
19.50 "І агонь, і полымя".
20.45 Пасля навін...
21.05 "Джазафрэнія".
21.55 "Генры Фул". Маст. фільм. Частка 2-я.

НТБ

5.0, 6.00, 7.00 "Сёння раніцай".
5.15, 6.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.35, 7.30 Крымінал.
5.30, 6.50 Вялікія грошы.
5.40, 7.20 У запас.
5.50, 6.25, 7.40 Карданны вал.
7.50 "Граф Монтэ-Крыста".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.006 21.00 Сёння.
9.25 Баявік "Трое".
10.30 Кватэрнае пытанне.
11.30 "Вечны кліч". 7-я серыя. Фільм 1-ы.
13.30 Стары тэлевізар.
14.45 У запас.
15.35 Крымінал.
15.50 "Яе звалі Нікіта".
16.55 Генадзь Хазанаў. "Жыў быў я...". 9-я праграма.
18.35 Крымінал.
19.05 "Граф Монтэ-Крыста". Заключная серыя.
20.15 Вочная стаўка.
21.50 Баявік "Трое".
23.00 Крымінал.
23.20 "Недатыкальныя".

СТБ

6.00 "Сімба-футбаліст".
6.30, 16.30 "Кот па імені Ік".
7.00 "Сімпсаны".
7.30 Аўтапанарама.
7.45 "Выпадковы сведка".
8.30, 0.40 Навіны СНД.
8.45 Дэтэктыўны трылер "Ліхаманка".
10.35, 17.45 "Віртуальны свет".
10.45 "Дыскаверы" на СТБ.
11.05, 0.55 Джаан Колінз у фантастычнай меладраме "Дзеля кахання".
13.30, 17.30 Навіны СТБ.
13.45 "Пляж".
14.45, 21.00 "Дзень нараджэння Буржуя".
16.00 "Д'яблік".
17.00 "Дракоша і кампанія".
17.45 "Віртуальны свет".
18.00 "Раузан".
19.00 Аўтапанарама.
19.15 "Экзотыка".
19.30 Навіны "СТБ-24 гадзіны".
19.45 Мінск на скрыжаванні стагоддзяў.
20.00 "МЭШ".
20.30 Навіны "СТБ-24 гадзіны".
20.45 "Вечарніца".
22.10 Фільм-фантасмагорыя. С. Салаўёва "Дом пад "зорным небам".

ПЯТНІЦА, 27 ЛІПЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 "Раніца" на "Славянскім базары ў Віцебску".
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 15.00 (з сурдаперакладам), 18.00, 23.20 Навіны.
8.05, 17.05 "Марская паліцыя".
9.10, 15.35 "Маленькія Эйнштэйны".
9.35 Гадзіна прафесіянала.
10.05 Дак. серыял "Гарады свету". Фільм "Іерусалім".
10.35 "Вялікія жанчыны стагоддзя". Фільм "Ларэн Бекол".
11.15, 22.00 "Чалавек мора".
12.00 "Славянскаму базару ў Віцебску — 10 гадоў". Выбранае.
13.10 "Сабака Баскервілей". Маст. фільм. 2-я серыя.
14.25 Дак. серыял "Скарбы сусветнай культуры".
15.10 "Казкі бацькі Кастара". Мультсерыял.
15.20 "Усе на арбіту!"
16.00 Мультфільм.
16.10 Прыгодніцкі серыял "Кавінгтон Крос".
18.20 Зона Ікс.
18.35 Свет і мы.
19.00 Маст. фільм "Рэйнджэр з атамнай зоны".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
22.45 Спорт-кур'ер.
22.55 "Сустрэча ў Траецкім" з Аляксандрам Дамарацкім.

ГРТ

8.00, 11.00 (з сурдаперакладам), 17.00, 22.45 Навіны.
8.15, 17.50 "Зямля кахання".
9.15 "Супрацьстаянне". 3-я серыя.
10.15, 15.50 Вясёлыя гісторыі ў часопісе "Ералаш".
10.25 Гумарыстычная праграма "Самі з вусамі".
10.50 Бібліяманія.
16.00 Прэм'ера серыяла "Сабачая справа".
17.20 "З лёгкай парай!"
18.50 Поле цудаў.
20.00 Час.
20.40 Трылер "Мора кахання".
23.05 Фільм "Целаахоўнік".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 16.00, 19.00 Весткі.
8.15 "Два раялі".
9.00 Мая сям'я.
10.30 "Санта Барбара".
16.30 Тэлефільм "Абпалены бераг".
18.00 "Канікулы з Аншлагам".
19.30 Весткі-Масква.
19.50 Баявік "Целаахоўнік".
21.45 Баявік "Золата партыі".
23.35 Х-ы Міжнародны фестываль мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску".
1.00 Дзённік Х-га Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар".
1.10 Чэмпіянат свету па водных відах спорту. Перадача з Японіі.

КУЛЬТУРА

7.00 Праграма перадач.
7.05, 11.30, 13.30, 17.30, 19.30, 23.00 Навіны культуры.
7.20, 20.40 Пасля навін...
7.40 "Маўглі". Мультфільм.
9.25 Замежнае дак. кіно. "Эндзі Уархол".
10.40, 16.40 "Віхор кветак". Тэлесерыял.
11.40 "Марысу Ліепе прысвячаецца..."
13.05 "Душы маёй трывога..." Рамансы на вершы М. Ю. Лермантава.
13.45 "Канёк-Гарбунок". Мультфільм.
15.00 Навіны.
15.10 Кіно—дзецям. "Эн з памесця "Зялёныя дахі". Тэлесерыял.
15.35 Мультфільмы.
15.50 Міхаіл Піатроўскі ў праграме "Мой Эрмітаж".
16.15 "Сенсацыя! Сенсацыя? Сенсацыя..."
17.40 Невядомыя войны. "38-я паралель". Дак. фільм.
18.35 "Царская ложа". Юрый Марусін.
19.15 "Вячэрняя казка".
19.23 "Пераменка". Мультсерыял.
19.50 "І агонь, і полымя". Тэлесерыял.
21.05 "Смеханастальгія".
21.30 Кароткаметражныя маст. фільмы.

НТБ

5.00, 6.00, 7.00 "Сёння раніцай".
5.15, 6.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.35, 7.30 Крымінал.
5.30, 6.50 Вялікія грошы.
5.40, 7.20 У запас.
5.50, 6.25, 7.40 Карданны вал.
7.50 "Граф Монтэ-Крыста". Заключная серыя.
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.25 Баявік "Трое".
10.25 Падарожжы натураліста.
11.25 "Вечны кліч". 8-я серыя. Фільм 1-ы.
13.30 Стары тэлевізар.
14.45 У запас.
15.30 "Вуліца Сезам".
15.55 "Яе звалі Нікіта".
17.00 Генадзь Хазанаў. "Жыў быў я..." 10-я праграма.
18.35 Крымінал.
19.05 Рускі дэтэктыў. "Сувенір для пракурора".
21.50 "Жаночы погляд" Аксаны Пушкінай.
21.35 Фільм жахаў "Дом-2".

СТБ

6.00 "Сімба-футбаліст".
6.30 "Кот па мянушцы Ік".
7.00 "Сімпсаны".
7.30 Музыка на СТБ.
7.45, 19.00 "Выпадковы сведка".
8.05 "Свет і цень". Праграма аб мастацкай фатаграфіі.
8.30 Навіны СНД.
8.45 Рамантычная камедыя "Пасудамыйкі экстракласа".
10.35, 23.05 "Віртуальны свет".
10.45 "Дыскаверы" на СТБ.
11.05, 23.20 Камедыя "Бедная прынцэса".
13.30 Навіны СТБ.
13.45 "Пляж".
14.45 "Дзень нараджэння Буржуя".
16.00 Мультсерыял.
16.30 "Кот па мянушцы Ік".
17.00 "Дракоша і кампанія".
17.30 Навіны СТБ.
17.45, 1.15 "Па накіраванню". **18.00** "Раузан".
19.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
19.45 Мінск на перакрыжаванні стагоддзяў.
20.00 "Мэш".
20.30 Інфармацыйна-аналітычная праграма "Тэма дня".
20.45 "Вечарніца".
21.00 Баявік "Апошні накладун".
1.30 Навіны СНД.
1.45 Забаўляльная праграма "Сінія старонкі".

СУБОТА, 28 ЛІПЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00, 9.00, 15.00, 19.00 Навіны.
7.10 Існасць.
7.40 Дак. фільм "Эўрыка! Я памыляўся".
8.30 Здароўе.
9.10 "Пакахонтас".
9.35 Прэм'ер-парад.
10.05 "Усё нармальна, мама!"
10.35 Сад мары.
11.00 Мультыклуб.
11.30 "Магчыма яны звар'яцелі".
11.55 "Наша лата".
12.35 Чароўная шкатулка.
13.25 "25 градусаў на Поўдзень".
14.15 Тэрыторыя закона.
14.30 Сталіца.
15.15 Музычная гісторыя "Сказанне пра зямлю Сібірскую".
17.00 КВЗ. Шоу капітанаў.
18.25 З дакладных крыніц.
19.20 "Нестар Бурма".
21.00 Панарама.
21.50 Спорт-кур'ер.
22.05 Рамантычная меладрама "Горнічная з "Тытаніка".
23.40 Футбол. Чэмпіянат Беларусі. БАТЭ (Барысаў) — "Гомель". 2-і тайм.
0.30 Відзьма-нявідзьма.

ГРТ

7.40 Слова пастыра.
8.00 Апошні фільм Кусто. "У зазяркаллі Байкала".
8.50 Бібліяманія.
9.00, 14.00 (з сурдаперакладам), 16.50 Навіны.
9.10 Смак.
9.30 Смехапанарама Яўгенія Петрасяна.
10.05 Фільм "Яшчэ не вечар".
11.45 "Ералаш".
11.55 Здароўе.
12.35 У свеце жывёлы.
13.15 "З лёгкай парай!"
13.45 Гісторыя аднаго шэдэўра. Рускі музей.
14.10 "Дзяўчаты з характарам".
15.05 Дысней-клуб. "Усё пра Мікі Мауса".
15.35 "Паранджа для Гюльчатай". Спецрэпартаж.
15.55 Футбол. Чэмпіянат Расіі. "Лакаматыў" — "Дынама".
18.00 Дэтэктыў "Забойства ў доме вікарыя".
20.00 Час.
20.40 Камедыя "Трое мужчын і маленькая ледзі".
22.40 Песня года. Ліпень.
0.05 "Прынясіце мне галаву Альфрэда Гарсіа".

РАСІЯ

7.45 "Тэлепузікі".
8.10 "Залаты ключ".
8.30 Фільм "Мой любімы клоун".
9.50 Добрай раніцы, краіна!
10.40 "Сто да аднаго".
11.25 Сам сабе рэжысёр.
12.00 Прыгодніцкі маст. фільм "Загублены свет. Халодныя як камень".
13.00, 19.00 Весткі.
13.20 Фільм "Яшчэ раз пра каханне".
15.00 Оскар Фельцман. "Я Вас люблю, я думаю о Вас..."
17.00 Мая сям'я. "Мужчына на ўтрыманні".
17.55 "Аншлаг".
19.35 Камедыйны баявік "9 ярдаў".
21.35 Закрыццё X Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску" з удзелам Алы Пугачовай і Філіпа Кіркорава.
23.25 Чэмпіянат свету па аўтагонках у класе "Формула-1". Гран-пры Германіі. Кваліфікацыя. Перадача з Хакенхайма.
0.30 Чэмпіянат свету па водных відах спорту. Перадача з Японіі.

КУЛЬТУРА

9.00 Праграма перадач.
9.05 "Бусляня".
9.30 "Мой цырк".
9.55 Сяргей Уладзімірскі ў праграме "Вандроўкі музыканта".
10.15 Маст. фільм "Вышыня".
11.45 "Шэры воўк энд Чырвоная шапачка".
12.30 Замежнае дак. кіно "Кім быў Амадэа Мадзільяні?"
13.30, 21.00 Навіны культуры.
13.45 Маст. фільм "Нізамі".
14.50 "Саці Співакова. Мае гісторыі". Яўгеній Кісін.
15.15 Мультфільм.
15.35 Тэлеспектакль "Кузен Понс".
17.30 Сферы.
18.10 "Са столі".
18.35 Вячэрняя казка.
18.55 "Такія высокія горы". Маст. фільм.
20.20 "Асаблівасці акцёрскай рыбалкі".
21.20 "Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё".
21.25 "Блеф-клуб".
22.05 "Атарава ўдава". Маст. фільм.

НТБ

6.55 Анонс дня.
7.00, 9.00, 11.00, 15.00, 18.00 Сёння.
7.20 "Новыя прыгоды Супермэна". **8.20** "Палундра".
9.15 Крымінал.
9.45 "Расліннае жыццё". Праграма Паўла Лабкова.
10.20 Кватэрнае пытанне.
11.25 Фільм-спектакль "Жаніцьба Фігаро".
15.30 Дог-шоу "Я і мой сабака".
16.15 "Адзін дзень". Праграма К. Набутава.
16.55 Вострасюжэтны баявік "Ілюзія забойства".
18.40 Крымінальны фільм "Шлях Карліта".
21.40 Камедыя "Курортны раман". Фільм 5-ы. "Жрыца кахання".
23.10 Колер ночы. "Голад".

СТБ

6.30 Музычны канал.
7.00, 15.15 "Неверагодны Халк".
7.30, 15.45 "Хітакліф".
8.00 "Сімпсаны".
8.30, 16.25 Аўтапанарама.
9.00 Баявік "Апошні накладун".
11.30 "Не от мира сего". Дак. фільм.
12.30 "Перакрыжаванне".
12.50 "Экзотыка".
13.05 "Хто я..."
13.15 Трылер "Варыянт Зомбі".
16.15 Музыка на СТБ.
16.45 "Прывітанне, доктар".
17.15 Баявік "Граміла" ў Ганконгу".
19.30 "Гадзіна пік".
20.30 "Яе звалі Нікіта".
21.30 Фільм жахаў "Дзеці кукурузы".
23.40 Дэтэктыўная меладрама "На віле".
1.50 Начны музычны канал.

НЯДЗЕЛЯ, 29 ЛІПЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00 "Нестар Бурма".
8.35 "Аграсвет". 9.00, 15.00 Навіны.
9.15 "Пакахонтас".
9.40 "Адысея каманды Кухто".
10.15 "Усё нармальна, мама!"
10.50 Вялікі сняданак.
11.20 "Славянскі базар у Віцебску-2001". Міжнародны конкурс дзіцячых калектываў.
12.15 Арсенал.
12.40 "Магчыма, яны звар'яцелі".
13.35 "25 градусаў на Поўдзень".
14.25 "І іншыя афіцыйныя асобы".
14.35 25-ы кадр.
15.10 "Сустрэча ў Траецкім" з Аляксандрам Дамарацкім.
15.40 Крымінальнае дасье.
16.10 Маст. фільм "Бераг яго жыцця". 1-я — 3-я серыі.
19.20 Тэленавігатар.
19.40 Тэлебарометр.
20.00 Рэзананс.
20.50 Спорт-кур'ер.
21.05 Драма М. Формана "Рэгтайм".
23.35 Тэл. Дом кіно.

ГРТ

7.40 Дысней-клуб: "Русалачка".
8.05 Смачныя гісторыі.
8.20 "Паскораная дапамога".
8.50 Бібліяманія.
9.00, 14.00 (з сурдаперакладам), 17.00, 21.35 Навіны.
9.10 "Бесталковыя нататкі" з Дзм. Крыловым.
9.30 Пакуль усе дома.
10.05 Прыгодніцкі фільм "Нейтральныя воды".
12.05 Ранішняя пошта.
12.35 Клуб падарожнікаў.
13.15 Скарбы Крамля.
13.30 "Самі з вусамі".
14.10 "Дзяўчаты з характарам".
15.05 Дысней-клуб: "Чорны плашч".
15.35 Разумніцы і разумнікі.
16.00 Жывая прырода. "Жыццё ў раі".
17.20 "Сем футаў пад крылом". Спецрэпартаж.
17.40 Камедыя "Маскоўскія канікулы".
19.25 Баявік "Няма выйсця".
22.00 "Тысячагоддзе".
22.55 Шэдэўр Мікеланджэла Антаніоні "Чырвоная пустыня".

РАСІЯ

8.40 Усерасійская латарэя "ТБ Бінга шоу".
9.20 Добрай раніцы, краіна!
9.50 "Аншлаг".
10.50 "Гарадок".
11.25 "Вялікае пытанне".
12.15 "І даўжэй за стагоддзе..."
13.00, 19.00 Весткі.
13.20 Дыялогі пра жывёлу.
14.05 "Вакол свету".
14.50 Чэмпіянат свету па аўтагонках у класе "Формула-1". Гран-пры Германіі.
17.00 Камедыя "Блеф".
19.35 Камедыя "Не хачу жаніцца".
21.25 Ігар Крутой "Сябры і песні".
0.15 Чэмпіянат свету па водных відах спорту. Перадача з Японіі.

КУЛЬТУРА

9.00 Праграма перадач.
9.05 "Прынцэса на гарошыне". Маст. фільм.
10.30 Экспедыцыя "Чыж".
11.00 Машына часу. "Прыбыццё поезда".
11.25 "Бабуліны рэцэпты".
11.40 "Казка казак". Мультфільм.
12.05 "Графаман".
12.30 Замежнае дак. кіно "Чалавек за спінай Пікасо".
13.30, 21.00 Навіны культуры.
13.45 "Нізамі". Маст. фільм.
14.50 Тым часам.
15.15 Мультфільмы.
15.35 Рамантыка раманса. Оскар Фельцман.
16.00 "Наўздагад".
16.25 Опера "Лаэнгрын". 1-ы акт.
17.50 "Лаэнгрын". 2-і акт.
19.20 "Вячэрняя казка".
19.30 "Ах, ужо гэтыя дзеткі".
19.40 "Лаэнгрын". 3-і акт.
21.20 "Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё".
21.25 "Асенняя казка". Маст. фільм.

НТБ

6.55 Анонс дня.
7.00, 9.00, 11.00, 15.00, 18.00 Сёння.
7.20 "Новыя прыгоды супермэна".
8.20 "Жаночы погляд" Аксаны Пушкінай.
9.20 Прыгодніцкі фільм "Небяспечныя гастролі".
11.25 Прафесія—рэпарцёр. Сяргей Дзедух. "Далёкі рубеж. У чаканні Талібана".
11.55 Фільм "Рыо Лоба — воўчая рака".
14.00 Надоечы-84.
15.30 Падарожжы натураліста.
16.10 Вялікія бацькі.
16.50 "Ілюзія забойства".
18.40 Лялькі.
18.55 Крымінальны фільм "Стрыптыз".
21.20 Камедыя "Курортны раман". Фільм 6-ы. "Школа выжывання".
22.50 Колер ночы. "Голад".

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; намесніка галоўнага рэдактара — 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-40-63; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання, навукі — 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі — 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў — 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Мікола ГІЛЕВІЧ.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №4073
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 20.7.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.